MUZAFFER İLHAN
ERDOST

AZINLIKLAR SORUNU

ONUR
YAYINLARI

BİRİNCİ BASKI
OCAK 2005

AZINLIKLAR SORUNU

BAŞBAKANLIK İNSAN HAKLARI DANIŞMA KURULU
AZINLIK HAKLARI VE KÜLTÜREL HAKLAR ÇALIŞMA GRUBU
"AZINLIK RAPORU"NUN ELEŞTİRİSİ

MUZAFFER İLHAN ERDOST

ONUR YAYINLARI
ANKARA 2005
BASKI: KUBAN MATBAACILIK

ISBN 975-351-022-5

İÇİ

7 Önüne Ek
9 Azınlıklar Sorunu
11 1. Sevr "Sendromu", "Paranoya" ve "İrtica"
30 2. ABD Yönetimi ve "Ulusal Azınlık" Sorunu
37 3. Lozan ve Azınlıklar
40 4. Osmanlı "Millet" Modeli ve Azınlıklar Sorunu
45 5. Lozan Andlaşması, Anadil ve Dil Yasağı
58 6. Milletler Cemiyeti ve Azınlık Sorunları
69 7. Azınlık Sorunu ve Devletlerin Toprak Bütünlüğü
71 8. Azınlık Kavramı, Sorunlar, Uygulamalar
79 9. Avrupa Birliği, Azılık Kriterleri ve Türkiye'ye Yansıtılması
86 10. Ulus Olarak Avrupa Birliği Üyeliğinin Anlamı

MUZAFFER İLHAN ERDOST

Artova'da (Tokat) doğdu, 18 Eylül 1931.
Veteriner Fakültesi'ni (Ankara) bitirdi, 1956.
Şiir (1948 -), öykü (1952 →), deneme ve eleştiri (1951 -) ile yazın yaşamının içinde oldu.

Toplumsal sorunlar, Türkiye ve Osmanlı ekonomik yapısı, tarım, faşizm ve demokrasi konularına daha ağırlıklı eğildi, 1965→.

Açık Oturum Yayınları (1958-60),
Sol Yayınları (Kasım 1965-),
İlhan'ın ölümünden sonra *Onur Yayınları* ([1974] 1980→) sahip ve yönetmeni.

Yayınlanmış kitapları:

"Türkiye Sosyalizmi" ve Sosyalizm, 1969
Türkiye Üzerine Notlar, 1970
İlhan İlhan, 1983
Kapitalizm ve Tarım, 1984
Osmanlı İmparatorluğu'nda Mülkiyet İlişkileri, 1984
Bilim ile Yazın Arasında, 1984
Şemdinli Röportajı, 1987
Demokrasi ve "Demokrasi", 1989
Onu Anlat İşte, Anlatı, 1989
Havada Kalan Güvercin, Şiir, 1990
Ey Karanlık Mavi Güneş, Öykü, 1990
Adam İçin Türevler, Eskiz, 1990
Ulus, Uluslaşma, Demokratikleşme, 1991
Bir Fotoğrafa Altyazı / İki 7 Kasım, 1991
Üç Şair / Nazım Hikmet, Cemal Süreya, Ahmed Arif, 1994
Kanı Kanla Yıkamak – İnsan Hakları ve Türkiye, 1994
Faşizm ve Türkiye 1977-1980, 1995
Türkiye'nin Yeni-Sevr'e Zorlanması Odağında Üç Sivas, 1996
İkinci Yeni Yazıları, 1997
Küreselleşme ve Osmanlı "Millet" Modeli Makasında Türkiye, 1998
Yeni Dünya Düzenine Zorlanması Odağında Türkiye, 1999
Pandora'nın Bir Başka "Kutu"su, 2000
Türkiye'nin Kararan Fotoğrafları, 2003
12 Eylül "Turka"ları, 2004
Azınlıklar Sorunu, 2005

ÖNÜNE EK

"Azınlık" konusunu, ilkin Ağustos 1999'da yayınlanan *Yeni Dünya Düzenine Zorlanması Odağında Türkiye* adlı kitabımın "Azınlık ve Anadil Tartışmaları" bölümünde ele aldım. İkinci olarak, "Türkiye ile Avrupa Birliği Makasında 'Azınlıklar' Sorunu" (bkz: *Pandora'nın Bir Başka Kutusu*, s. 80-110) başlıklı bildiride irdeledim.

Azınlık sorunlarıyla federasyon ve imparatorluk sorunları, amaç bakımından birbiri içine girdiği için belirteyim ki, *Yeni Dünya Düzenine Zorlanması Odağında Türkiye*, (1) "Azınlık" ve "Anadil" tartışmaları, (2) "Federasyon" tartışmaları, (3) "İmparatorluk" tartışmaları, (4) "Pan" tartışmaları, (5) "Din, Bilim ve İdeoloji" tartışmaları bölümlerinden oluşuyor. Bu başlıklar altında, Türkiye'ye dışardan biçilen ve içerden dikilmeye çalışılan modeller, basına yansıyan yüzüyle, sergilenmeye çalışıldı. Azınlık, federasyon, imparatorluk,

pan, din ve bilim tartışmaları için başlangıç belirlemek gerekirse, Sovyetler'in Afganistan'dan çekildiği (15 Şubat 1989), Berlin Duvarının yıkıldığı (Kasım 1989) ve Sovyetler Birliği merkezi otoritesinin çözülmeye başladığı (1990) süreçler başlangıç ya da "milad" alınabilir.

Sürecin Türkiye'ye yansıtılmasının başlangıcı olarak da, Muammer Aksoy'un öldürüldüğü tarihi (31 Ocak 1990) almak, sanırım yanlış olmayacaktır.

Yeni Dünya Düzenine Zorlanması Odağında Türkiye'nin, "Azınlık ve Anadil Tartışmaları" ve "Federasyon Tartışmaları" bölümleri ve "Türkiye ile Avrupa Birliği Makasında 'Azınlıklar' Sorunu" başlıklı çalışmalarım ile "Başbakanlık Azınlık Raporu"nu karşılaştıranlar, raporun, -bilerek ya da bilmeyerek- benim yazılarımda dile getirdiğim görüşlerin bir çeşit karalanması ve karşıtı görüşlerden oluştuğunu anlamakta zorlanmayacaktır.

"Türkiye ile Avrupa Birliği Makasında 'Azınlıklar' Sorunu" (26 Mayıs 2000) ile "Azınlıklar Sorunu" (10 Aralık 2004) TİHAK'ın (Türkiye İnsan Hakları Kurumunun) etkinliklerine sunulmuş bildiriler olmakla birlikte, buradaki görüşlerin, benim kişisel görüşlerim olduğunu belirteyim.

30 Aralık 2004, Ankara

AZINLIKLAR SORUNU

1
SEVR "SENDROMU", "PARANOYA" VE "İRTİCA"

Başbakanlık İnsan Hakları Danışma Kurulu "Azınlık Hakları ve Kültürel Haklar Çalışma Grubu"nun hazırladığı ve Çalışma Grubu üyeleri tarafından Temmuz 2003 toplantısında imzalanan, 1 Ekim 2004 tarihine göre güncelleştirilen ve Genel Kurul tarafından 22 Ekim 2004'te Başbakanlığa sunulan "Azınlık Raporu"nda, "1990'ların başında" Türkiye'de bir "Sevr sendromu"nun yaşandığının bilindiği belirtilerek, bu "sendrom"un, bugün bir "paranoya"ya dönüştüğü görüşüne yer verilmektedir.

"Azınlık Hakları ve Kültürel Haklar Çalışma Grubu" Başkanı ve "Azınlık Raporu"nun "yazar"ı Baskın Oran, *Radikal*'de yayınlanan (25 Ekim 2004) konuşma-

sında, bu "paranoya"yı, "irtica" ile özdeşleştirmektedir: "Bugünün irticası, Sevr paranoyasıdır. 1920'lerin Kemalistleridir bunlar."

Rapor'da ileri sürülen "1990'ların başında yaşanan Sevr sendromu"nun, bugün bir "paranoya"ya dönüştüğü, ve bunun bugünün irticası olduğu, doğru bir vargı değildir.

Eylül 1996'da yayınlanan *Türkiye'nin Yeni Sevr'e Zorlanması Odağında Üç Sivas* kitabımda bu "paranoya"nın ilk örneklerini sergilediğim için, "paranoya" nitelemesinin başlıca "muhatap"larından biri olarak, "azınlık" sorunlarına eğilmeden, bana da yakıştırılan bu "mürteci" kimliğimi sizlerle paylaşmak istiyorum.

Türkiye'nin Yeni-Sevr'e Zorlanması Odağında Üç Sivas adlı kitabımda, "yeşil kuşak" ve "ılımlı islam" projeleri ile Sevr modelleri arasındaki örtüşmeye; ve Ağustos 1999'da yayınlanan *Yeni Dünya Düzenine Zorlanması Odağında Türkiye* adlı kitabımın özellikle "Azınlık ve Anadil Tartışmaları" ve "Federasyon Tartışmaları" bölümünde, Türkiye'ye dayatılan azınlık ve federasyon önerileri ile Sevr modelleri arasındaki koşutluğa değinilmişti.

Terörle Mücadele Yasası 8. Maddesine aykırılıktan, yani ülkeyi ve ulusu bölmek için propaganda yapmaktan bir yıl hapis cezasıyla cezalandırıldığım *Üç Sivas* kitabımda, **ilk olarak**, ayrılmak ve ayrı devlet kurmak isteyen Kürt gruplarından bazılarının, bazı yazarların, yalnızca Sevr Andlaşmasının 62. Maddesinde çerçevelenen Kürdistan'ı kurmayı değil, "Türkiye Cumhuriyetini Anadolu'dan sökmeyi" ve "yoketmeyi" amaçladıkları, yayınlanan yazılardan alıntılar yapılarak açıklan-

mış; **ikinci olarak**, bazı illegal örgüt liderlerinin ve "bilim adamı" olarak tanınan yazarların konuşma ve yazılarında açığa vurdukları yeni-Sevr istemleri alıntılanmış; **üçüncü olarak**, bu görüşler ile Türkiye'ye dışardan içteniçe işlenmeye başlanan yeni-Sevr modelleri arasındaki örtüşmeye ya da amaçların örtüşmesine değinilmişti.

Üç Sivas'tan aktararak yineleyelim:

Birinci olarak:

2 Temmuz Sivas kıyınından bir yıl sonra yayınlanan bir dergide, "Sivas katliamı ardından Sivas halkının yükselttiği bir slogan var: 'Gerilla Sivas'a!'." diye yazılıyor ve ekleniyordu: "Bu slogan bir çağrıdır ve aynı zamanda Sivas halkının önüne gerillalaşma görevini koyduğunun açık bir ifadesidir." (*Sosyalist Alternatif*, Aralık 1994 - Ocak 1995, sayı: 4-5.)

Aynı yazıdan şu pasajları aktarmak da gerekecek:

"Sivas şimdi Kürdistan devriminden Anadolu'ya açılan bir kapı. (...) Eğer halklar burada, bu temelde buluşmayı gerçekleştirebilirlerse, TC'nin işi kesinlikle bitik demektir. (...) Alevilik, Türkmenlik, Ermenilik, Kürtlük bu gerçeğin ifadesidir. TC [Türkiye Cumhuriyeti] ise şimdi burada bitişini görüyor. Dün Ermeniliğin, Türkmenliğin, Kürtlüğün bitiriliş noktası olan Sivas'ın, bugün TC'nin mezarı olacağını görmenin korkusunu yaşıyor." (*Aynı yerde*, s. 16-22.)

Sivas kıyınının ardından "Gerilla Sivas'a!" sloganı, kıyından iki yıl sonra, "Sivas-Amanoslarda gerilla" çağrısına dönüşecek: "Sivas-Amanoslarda gerillanın Anadolu halklarına can verdiği, Ermeniye, Türkmene, Araba can verdiği" ve "Lazın, Gürcünün, Çerkesin doğuşu

olacağı" ileri sürülecektir. "Günümüzde şovenizmin etkisiyle, 'PKK, Anadolu Devriminin de öncülüğüne mi soyunuyor' gibi sorulara asla itibar edilmemesi" belirtilen yazıda, "Anadolu için adını verecek gerillanın, Anadolu için savaşan gerilla olacağı", ve bunun da ARGK (yani PKK'ya bağlı Kürdistan Halk Kurtuluş Ordusu) gerillası ve aynı oranda da Anadolu halklar gerillası" olduğu yazılacaktır. (*Sosyalist Alternatif*, Ağustos 1995, sayı: 10.)

Amaç, burada, daha açık olarak açıklanır: "Çağımızın Bizansı TC'yi [Türkiye Cumhuriyetini] Anadolu'dan sökmek", "Kemalizmi parçalamak ve bu coğrafyadan süpürmek", "Türk ordusunun merkezi yapısını", dolayısıyla "Türk devletinin merkezini dağıtmak". (Aynı yerde, 33-43.)

Sivas'ın, "Türkiye Cumhuriyetinin *Anadolu*'dan sökülmesi"nin, "Kemalizmin bu *coğrafyadan* süpürülmesi"nin kavşağı olduğu ileri sürüldüğü gibi, "Anadolu halklarının" bu kavşakta "TC [Türkiye Cumhuriyeti] tarafından teslim alındığı, öldürülmeye, mezara konulmaya çalışıldığı" da ileri sürülür. Aynı dergiye göre, "Anadolu halkları"nın, "TC'den bu kavşakta kopacağı, bu kavşakta kendilerini askeri ve siyasi temelde yaratarak, Anadolu'ya yayarak TC'yi bitireceği" yazılır. (Aynı yerde, s. 33-43.)

Özgür Halk ve *Sosyalist Alternatif* dergilerinden aktarılan bu pasajlardan sonra, *Üç Sivas*'ta, şu değerlendirme yapılmıştı:

Bu politika, süregenleşmiş, acılı ve ıstıraplı bir sürece yargılanmış Kürt sorununun çözümünü, Türkiye'nin demokratikleşmesinde ve devrimcileşmesinde

arayan bir politika değildir. Türkiye'den ayrılmak ve ayrı devlet kurmak amacıyla da sınırlı değildir. "Anadolu halklarını demokrasiye ve özgürlüğe kavuşturma" politikası, Türkiye Cumhuriyetini bitirme, bu coğrafyadan söküp atma politikasıyla özdeşleştirilmiştir. "Egemen Türklük" dışında, "Ermeni, Arap, Türkmen, Laz, Gürcü, Çerkes", "Egemen Türklük"ün egemenliğinden kurtularak demokrasiye ve özgürlüğe kavuşacak Anadolu halklarıdır! (Bkz: Muzaffer İlhan Erdost, *Türkiye'nin Yeni-Sevr'e Zorlanması Odağında Üç Sivas*, Onur Yayınları, Eylül 1996, s. 27-29.)

İkinci Olarak, yani bazı illegal örgüt liderlerinin ve bazı yazarların görüşlerine yer verilen ve "Sevr Andlaşmasından Yeni-Sevr Arayışlarına" / "Yeniden-Paylaşım Kutuplaşmasının Kürt, Ermeni, Grek Sorunu olarak Türkiye'ye Yansıması" arabaşlığı altında *Üç Sivas*'ta açıklanan pasajları da birlikte okuyalım:

Novore Vremya gazetesi (Rusya) muhabiriyle konuşan "PKK Genel Başkanı Öcalan" da, "Türkiye Cumhuriyetinin çöküşünün, Kürdistan Ulusal Kurtuluş mücadelelerine bağlı" olduğunu söyleyerek, bu cumhuriyetin, Kürtlerin ölüm fermanını hazırladığını öne sürecek ve şunları ekleyecektir: "Türkiye Cumhuriyeti, öteki ezilen halkları, Grekleri, Ermenileri ortadan kaldırdı. ... Bütün bunlar biraz da Sovyetlerin desteğiyle gerçekleşti." (*Özgür Halk*, sayı: 60, Kasım 1995, s. 31.)

Öcalan, tarihsel bilgi yanlışlarıyla dolu olsa da, şunları söylüyor Rus gazeteciye: "Ekim devriminden önce de Rusya'nın Kürtlerle ilişkileri güçlüydü. Rusya orduları Kürdistan'a kadar geldiler. **Hatta Dersim, Bitlis, Van, Ermenistan'a kadar gittiler**. Eğer Rusya gitme-

seydi, Ermeni ve Kürtler devlet olacaktı. ... Sonra her şey tersine döndü." (*Özgür Halk*, s. 34.)

Benzer görüşler, Türkiye'de, çeşitli kesimlerden yazarlar arasında da yaygınlaşmış görünüyor.

Örneğin İsmail Beşikçi, "Kemalistlerin *bütün derdinin* Ermenilik, Kürtlük ve Rumluk sorunuyla ilgili" olduğunu yazacaktır. (İsmail Beşikçi, *Kürdistan Üzerine Emperyalist Bölüşüm Mücadelesi 1915-1925, I*, Yurt Yayınları, Ankara 1992, s. 197 .)

Beşikçi'nin söyleminde de, bugünkü adıyla Anadolu, Ege bölgesi hariç (1) Anadolu, (2) Kürdistan, (3) Ermenistan olarak başlıca üç coğrafi bölgeden oluşur: "Ermenistan ve Kürdistan, Anadolu'nun doğusundaki parçalardır." (Aynı kitap, s. 257.) Batı Ermenistan ise Doğu Ermenistan'ın batısında bulunan Ermenistan'dır: "Doğu Ermenistan'da, yani Çarlığın sınırları içinde kalan Ermenistan'da, Bağımsız Ermenistan Cumhuriyeti kurulmuştur." Erzurum ve Kars ise, Batı Ermenistan'ın parçalarıdır. (Aynı kitap, s. 185, 189.)

Garo Sasuni'nin *Kürt Ulusal Hareketleri ve 15. yy'dan Günümüze Ermeni Kürt İlişkileri* adlı kitabının Türkiye'de yayınlanmasının ardından, (Sasuni'nin kitabı ilk kez Beyrut'ta 1969'da yayınlandı, Türkçe baskısı 1992'de Med Yayıncılıkta çıktı) Beşikçi'nin Kürtler ve Kürdistan'la ilgisi, "Kürt-Ermeni ilişkileri"yle yeni bir boyut kazanmışa benzer. Sevr'e hazırlık konferanslarında, Kürtlerin ve Ermenilerin istemlerini, birbirlerinin "topraklarını" içeren istemler olarak eleştiren Sasuni'den sonra, Beşikçi de, Ermenilerin kimi Kürdistan topraklarını ve Kürtlerin de kimi Ermenistan topraklarını istemiş olmalarını eleştirel bir söylemle yazacaktır.

Sasuni gibi Kürt-Ermeni çelişkisinden yararlanan Kemalistlerin, "Batı Ermenistan" ile "Kürdistan"ı "ilhak" ettiğini de ekler: "Kemalistler ... Kürdistan'ı ve Batı Ermenistan'ı ilhak etmeyi kesin olarak planlamışlar, temel bir amaç olarak benimsemişlerdir. Kürdistan'ı ve Ermenistan'ı ilhak edecekler, Kürtleri ve öteki milliyetleri boyunduruk altında tutacaklardır." (Beşikçi, *Kürdistan Üzerine Emperyalist Bölüşüm Mücadelesi 1915-1925, I*, s. 189, 199, 333.)

Çünkü, Beşikçi'ye göre, "Türk ulusal kurtuluş savaşı" denilen savaş, anti-emperyalist bir savaş değil, işgalci "ilhak" savaşıdır: "Doğudaki Türk-Ermeni savaşları, Batıdaki Türk-Yunan savaşları, Koçgiri'de Kürtlere karşı yürütülen soykırım" ya da "Türk-Kürt savaşları" birer ilhak savaşıdır. (Aynı kitap, s. 55.)

Beşikçi, sürgüne gönderilen Rumların mallarına el koymuş olan Türklerin, Ege'de işgale karşı olmak amacıyla değil, bu malları elden çıkarmamak amacıyla Yunan askerine karşı çıktıklarını, kırk dereden su getirerek kanıtlamaya çalışırken, bir başka yazar, bu kapalı söylemi, Yunanlıların anavatanlarını kurtarmak savaşı olduğunu yazarak açıklığa kavuşturur:

"Kürtler (...) Ankara önlerine kadar ilerleyen emperyalistlerin maşası Yunan ordusuna karşı savaşmakla hata mı ettiler?" diye soran Mihri Belli'nin "Lozan Kötülüğün Kaynağı mı?" (*Özgür Gündem*, 2 ve 9 Ağustos 1993) yazısına, "Lozan anti-emperyalist değildir" başlığı altında verilen yanıtta, Yunanlıların "anavatanlarının bir parçası olarak gördükleri Asya parçasını kurtarmak için" "Ege'ye girdikleri" yazılır. Çünkü "Türklerin bin yıllar önce Orta Asya'dan gelip yerleş-

tikleri topraklarının bir kesimini Yunanlılar anavatanları saymaktadırlar."; "Sözkonusu olan Osmanlı *sömürgeciliğine* karşı olan savaş"tır. (Nadir Çelik, "Lozan Anti-Emperyalist Değildir", *Özgür Gündem*, 6 Eylül 1993.)

Beşikçi'ye göre de, "Osmanlı İmparatorluğunun parçalanmasından sonra, Türklük, Araplık, Rumluk, Ermenilik, Kürtlük sorunlarının nasıl çözümlenmeye çalışıldığı, ne gibi öneriler ileri sürüldüğü, yine üzerinde durulmaya değer bir konudur. *10 Ağustos 1920'de imzalanan Sevr Andlaşması bu kapsamın içinde ele alınmalı*dır." (Beşikçi, adı geçen kitap, s. 55.)

Sanırım bu alıntılar, ortak amacı belirlemeye yetecektir:

Türkiye'nin bugün içerden ve dışardan sıkıştırılmasının nedeni, etnik sorunun uluslaşma sorununu belirlediği Sevr Andlaşmasının üstünü betonlayan, etnik sorunun uluslaşma potasında eritileceği Lozan Barış Konferansının geçersizliğini kanıtlamaktır. Beyrut'ta *1974 yılı* başında yayınlanan ders kitabında (*Ermeni Sorunu ve Devletler Hukuku*) Amerikan Üniversitesi Devletler Hukuku profesörünün belirttiği gibi "geçerli olan Sevr'dir, Lozan değil." (Yavuz Gör, "Lübnan'daki Ermeniler", *Cumhuriyet*, 8 Mart 1996) görüşünü uluslararası politikaya taşımaktır. (*Üç Sivas*, s. 66-69.)

Üçüncü olarak:

"*Üç Sivas*"ı yazdıktan sonra, vardığım vargılar açısından, daha önce Türkiye basınında yayınlanan iki materyali yeniden değerlendirme gereğini duymuştum. Bunlardan biri, Türkiye'nin yeniden paylaşımı haritasıydı. İkincisi de, "Üçüncü Amerikan İmparatorluğu"

senaryosu.

Birincisi, Sevr Andlaşmasında kararlaştırıldığı gibi Anadolu'nun (Türkiye'nin) yeniden paylaşımı esas alınarak düzenlenmiş bir haritaydı. *Meydan* gazetesinin haberine göre, harita, merkezi, Amerika'da bulunan "*The World Commitee to Liberate the Fatherlands*" ("Anavatanları Kurtarma Dünya Komitesi") tarafından hazırlanmış ve bu komitenin toplantısını yaptığı Yunanistan'da dağıtılmıştı. "*Fight the Turkish Oppression Liberate the Fatherlands*" ("Türk Baskısına Karşı Savaş, Anavatanı Kurtar") yazılı haritada Ege ve Trakya (İstanbul batı yakası dahil) "Yunanistan", Doğu Karadeniz "Pontus Grek (Yunan) Devleti", Doğu Anadolu "Ermenistan", Güneydoğu Anadolu "Kürdistan", Akdeniz ("Mersin'den Maraş'a: Kilikya) "Suriye Toprakları" olarak gösteriliyordu. (Bkz: *Meydan*, 9 Ocak 1996.)

Üç Sivas'ın önsözünden aktarıyorum:

Bu tür haritaları ve yayınları, hemen her ülkede olabileceği gibi ülkemizde de, şoven gericiliğin "tahrik" ya da "propaganda" malzemesi olarak kullanabileceği ve bu nedenle de, kimi zaman bu malzemelerin propaganda yapmak ve tahrik etmek isteyenler tarafından üretilmesi olasılığı bulunduğu da gözardı edilmemek gerekir. Buna karşılık bu haritada sergilenen amaçlar ile Türkiye'nin içten ve dıştan zorlandığı olaylar arasındaki örtüşmeyi görmezlikten gelmek de, doğru bir tutum olamaz. En azından yazılanları ve söylenenleri bilmek, yığınların bilgisine sunmak demokrasinin olmazsa olmaz koşulu olduğu için.

Üç Sivas'tan okumayı sürdürüyorum:

Üzerinde durmak istediğim ikinci nokta, "Üçüncü

Amerikan İmparatorluğu" senaryosuyla ilgilidir. *The New York Times*'ta yayınlanan bir yazıya göre, "Üçüncü Amerikan İmparatorluğu", Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla "boşlukta kalan" "sömürgeler" ile aynı coğrafi alan içersinde bulunan "dost ülkeler"in "gönüllü" katılımıyla oluşacaktır.

Amerikan imparatorlukları, yazarlara göre, ABD'nin sınırları dışında (ilki Uzak-Doğu'da, ikincisi Hitler işgalinden kurtulan Kuzey Avrupa ülkelerinde), "yenilgiye uğramış büyük güçlerin eski imparatorlukları üzerinde" yerleşerek ve yayılarak oluşturulmuş. "Üçüncü Amerikan İmparatorluğu"nun "yüreği", yazarlarının söylemiyle, "Bir zamanlar Osmanlı Türkleri tarafından yönetilen bölgeler"dir, yani daha sonra Sovyetler Birliği içersinde kalmış ya da onun sosyalist müttefiki olmuş Osmanlı İmparatorluğu topraklarıdır; "eksenini" de, Ortadoğu-Balkanlar oluşturmaktadır; "payanda"sı ve "denge noktası" ise, Türkiye'dir!

Daha sonra yayınlanacak olan *Yeni Dünya Düzenine Zorlanması Odağında Türkiye*'de, federasyon istemlerinin Sevr Andlaşmasının özellikle Kürdistan (62-64) ve Ermenistan (88-93) maddeleriyle örtüşen içeriğine değinilmişti. Bu bölümden, alıntılayarak, nasıl bir "Sevr Paranoyası", ya da AKP'nin yükselen devrim dalgalarının eteklerinde debelenen bir "mürteci" olduğumuzu biraz daha sergilemeye çalışalım:

Alman milletvekillerinden Henry Lummer'e, "federasyon istediğini", "Türkiye'nin toprak bütünlüğüne de saygı gösterdiğini" (*Hürriyet*, 22 Kasım 1995) söyleyen Öcalan, iki yıl sonra, 27 Ağustos 1997 günlü *Ülkede Gündem*'de yayınlanan konuşmasında, "Sevr'in Lo-

zan'a bin kere değer" olduğunu söyleyecekti. "Sevr'de halkların kimlik hakları", "Lozan'da ise faşizm" bulunduğunu ileri süren Öcalan, Sevr'i eleştiren aydınları imleyerek, "İkide bir Sevr'i karalamanın bu halkların kimliğine saygısızlık olduğunu" sözlerine eklemişti.

Roma'da bulunduğu sırada Öcalan, kendisiyle konuşan Chris Kutschera'ya, Lozan Andlaşmasında sorumluluğu olduğunu ileri sürdüğü Avrupa'nın, "Kürtlere bu andlaşmanın revzyonunu (*revision*) borçlu olduğunu" söylüyor ve ekliyordu. "Bu andlaşmayla dört halk haritadan silinmiştir. Grekler, Ermeniler, Asurlar ve şimdi Kürtleri silmek (*elimine*) istiyorlar." (*Middle East*, April 1999, s. 10.)

Yeni Dünya Düzenine Zorlanması Odağında Türkiye'nin, "Federasyon Tartışmaları" bölümünden okuyalım:

Uluslaşma süreciyle birlikte, İmparatorluğun batısındaki toplulukların kapitalist topluma evrimleşerek ve dolayısıyla uluslaşarak kendisinden ayrılmış bulunduğu aşamada, Sevr Andlaşması, İmparatorluğun doğusundaki kapitalim-öncesi doğal ve geleneksel özelliklerini aşamamış toplulukların "kimlik hakları"nı kurtarmak ve korumak için değil, İmparatorluğun ana gövdesini oluşturan coğrafyayı da paylaşmak için yapılmış bir anlaşma olduğu, yani bu andlaşmada sömürgeci ve emperyalist paylaşımın belirleyici olduğu gözardı edilmemek gerekir. Sevr Andlaşmasıyla, bu ana gövde bir yanıyla komşu uluslara (örneğin Yunanistan'a) peşkeş çekiliyor, bir başka yanı (Ermeniler, Kürtler, Asurlar, Pontus gibi) kimi etnik ve dinsel kavimlere/cemaatlere bağışlanıyor, ama aynı coğrafyadan müslü-

man topluluklara (Türklere ve Kürtlere) ayırdıkları bölümlerin büyük bir kısmını (Sevr Andlaşmasının üç "mimarı" olan İngiltere, Fransa ve İtalya, gene bu andlaşma ile aynı gün yürürlüğe girmesini kendi aralarında kararlaştırdıkları Üçlü Anlaşma ile) bu kez, kendilerinin sömürge alanlarına dönüştürüyorlardı. Burada yeni bir ulus olarak doğmakta olan ve Kürtlerin de içersinde yer aldığı Cumhuriyet engellenmek istenmişti; saray ve hilafetle içiçe kimi Kürtler de, bunu engellemek isteyenlerin yanında yer almışlardı.

Sevr, bu özelliğiyle kavranılmadığı için, içerde, bugün de Sevr'i, Sevr'deki "Kürdistan"ı kurmak amacıyla savunanlar, Sevr'in başlangıçta, Kürdistan kurmayı değil, Türkiye Cumhuriyetini (ulus-devleti) kurdurmamayı amaçladığını göremiyorlar ve dolayısıyla, bugün, dışardan, Sevr'deki Kürdistan'ın kurulmasını isteyenlerin amaçlarının Kürdistan'ı kurmak değil, Sevr'i bir bütün olarak yaşama geçirmek ve Türkiye Cumhuriyetini bitirmek olduğunu anlamaya yanaşmıyorlar.

"Uluslararası Paris Kürt Konferansı"nda, Sovyet Kürdolog Mihail Lazarev, "Öyle ki, bugün, 1989'da, Paris'ten bakıldığında, Sevr Umut, Lozan yenilgi, Paris yeniden dirilen umuttur." (*Uluslararası Paris Kürt Konferansı, 14-15 Ekim 1989*, Doz Yayınları, İstanbul 1992, s. 154) derken, Beyrut'ta, 1974'te, yani Kıbrıs harekatıyla aynı dönemde yayınlanan *Ermeni Sorunu ve Devletler Hukuku* kitabında Amerikan Üniversitesi Devletler Hukuku Profesörünün "Geçerli olan Sevr'dir, Lozan değil!" (*Cumhuriyet*, 8 Mart 1996) sözlerini farklı bir boyutta yineliyordu.

Şükrü Elekdağ, 25 Nisan 1993'te yayınlanan

"Türklerin Görüntüsü" yazısının son bölümünde, "ABD, Lozan'ı neden imzalamadı?" ara başlığı altında şunları yazıyordu:

"Türklerle yıllarca savaşan ve büyük zayiat veren ülkeler Lozan Andlaşmasını kabul eder ve genç Türkiye Cumhuriyetini hukuken tanırken; savaşa katılmayan ABD, Lozan'da Türkiye ile müzakere edip 6 Ağustos 1923'te imzaladığı "Dostluk ve Ticaret Anlaşması"nı onaylamamıştır. (Bu anlaşmanın içeriği, Türkiye'nin müttefik devletlerle 24 Temmuz 1923'te imzaladığı Lozan Andlaşmasına paraleldi.) Söz konusu anlaşma, Başkan Coclidge tarafından 1924'te onay için sevkedildiği senato tarafından dört yıla yakın bir süre ele alınmamış, sonra da 1927'de reddedilmiştir. Reddedilme, iki gerekçeye dayanıyordu: Birincisi, Türkiye topraklarında bir Ermeni devletinin kurulmaması, ikincisi de kapitülasyonlara son verilmesiyle hıristiyanlara sağlanan imtiyazların kaldırılması. Bu sonucun alınmasını, Türkiye aleyhinde yoğun bir kampanya yürüten protestan ve katolik kiliseleri ile bunların himayesindeki Ermeni dernekleri sağlamıştır." (*Milliyet*, 25 Nisan 1993.)

İngiliz Dışişleri Bakanı Robin Cooke'un "zaman zaman Türk hükümetine bile son derece belirsiz görünen Doğu sınırları" sözlerini, Cumhurbaşkanı Demirel'in yanıtladığı biliniyor. (17 Ocak 1998, NTV.) "Doğu" ile Kürt sorununu ilgilendirmek olanaklıysa da, burada, "Doğu sınırı" ile Türkiye—Ermenistan sınırının amaçlandığı açıktı. Çünkü, Türkiye ile Sovyetler Birliği arasında 1921'de Kars andlaşmasıyla belirlenen Türkiye ile Ermenistan delegelerinin imzasını taşıyan Türk-

Sovyet sınırını, Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından, Ermeni Parlamentosu, bu sınırı belirleyen andlaşmanın Moskova tarafından imzalandığını ileri sürerek tanımadığını ilan etmişti. (Bkz: Fuller, *Turkey's...*, s. 66.)

Mustafa Balbay, 1991'de bağımsızlık ilan eden Ermenistan'ın "Büyük Ermenistan" politikasını sürdürdüğünü belirtiyor, "Büyük Ermenistan" tanımının Lozan ve Kars andlaşmalarını tanımamak anlamını da içersinde taşıdığını yazıyor ve Milli Güvenlik Kurulunun bu konudaki tasarımlarını şöyle açıklıyordu: "Ermenistan kendisini çok güçlü hissettiği anda Kars Andlaşmasını tanımadığını açıklar. Ardından Türkiye-Ermenistan sınırı tartışmaya açılır." Balbay ayrıca ekleyecekti: "Daha önceki aylarda İngiliz Dışişleri Bakanı Cook'un 'Türkiye'nin doğu sınırları tartışmalıdır' demecini anımsayalım." (Mustafa Balbay, "Ermeni 'Soykırımı' Sevr... Kars... Lozan...", *Cumhuriyet*, 30 Mayıs 1998.)

Sevr "model"i haritaların ise, birçok ülkede, arşivden çıkarıldığı ve masa üzerine yayıldığı ve her birinin ayrı bir "Sevr" haritası hazırladığı biliniyor. "Dünya Anavatanları Kurtarma Komitesi"nin içeriği yukarda açıklanan haritanın bir benzerini konu edinen *Sabah* ise, Almanların Türkiye'yi dörde böldüğünü başlığa çıkarıyordu. Alman Turing ve Otomobil Klübü (ADAC) tarafından yayınlanan 1998 yılı karayolları atlasında (ADAC-*Weltatlas*) Doğu Anadolu "Ermenistan", Kuzeydoğu Karadeniz "Pontus", Güneydoğu "Kürdistan" olarak gösteriliyordu. (*Sabah*, 16 Kasım 1997.) İzmir *hha*'nın haberinde de Bulgaristan'da, Ermeni, Kürt,

Bulgar ve Yunan milliyetçilerin hazırladığı Anadolu haritasında, Ege "Yunanistan", Kuzeydoğu Anadolu "Ermenistan" ve Güneydoğu Anadolu "Kürdistan" olarak gösteriliyor; "Kürdistan", batısında Hatay, İskenderun, Adana ve Ceyhan Körfezini içine alıyordu. (Muzaffer İlhan Erdost, *Yeni Dünya Düzenine Zorlanması Odağında Türkiye*, Onur Yayınları, Ankara 1999, s. 70-75.)

Sevr konusuna, bir kez de, Uğur Mumcu'nun, Kuzey Irak'ta bir "Kürdistan" kurmak misyonu yüklenmiş bulunan Çekiç Güç'e karşı çıktığı için öldürüldüğünü vurguladığım konuşmamda değinmiştim. *Çekiç Güç* kitabının yazarı Baskın Oran'ın Sevr'i bir sendrom olarak nitelemesinin bir sendrom olduğuna vurgulama yaparak. Şöyle:

Peki ama, Çekiç Güç neydi?

Uğur Mumcu, öldürülmeden bir ay önce, "Taşeron" yazısında, "Çekiç Güç ne anlama geliyor?" diye soruyor ve sorusunu şöyle yanıtlıyordu:

"Çekiç Güç, ülke savunmasının bir kısmını 'taşerona' vermek anlamına geliyor. Hem bu anlama geliyor, hem de Irak'ın iç işlerine karışma anlamına. İşlev bunlarla da bitmiyor. Çekiç Güç, Kuzey Irak'ta oluşan 'Kürt Federe Devleti"nin kurulup gelişmesini sağlıyor. Bu gelişme, Kürtler açısından, 'Sevr Andlaşması'nın yetmiş iki yıl sonra uygulanması anlamına da geliyor."

Sevr Andlaşmasının, Kürtlere yerel Özerklik veren 62-64'üncü maddelerini anımsatarak şunları ekliyordu Mumcu: "Aynı oyun yine sahnededir: Önce 'Çevik Güç', sonra 'Çekiç Güç', ABD, Ortadoğu'yu gün geçtikçe egemenliği altına alıyor." (*Cumhuriyet*, 23 Aralık 1992.)

Mumcu'ya göre, birincisi, Çekiç Güç, ülke savunmasının bir kısmını üstlenmiş taşeron'dur, yani Irak'tan gelmesi olası saldırıya karşı, Türkiye, ABD, İngiliz ve Fransız askerleri tarafından korunacaktır. İkincisi, "Irak'ın iç işlerine karışmak" için kurulmuştur, yani her şeyden önce Saddam'ın devrilmesi ya da yokedilmesi amacını taşımaktadır. Üçüncü amacı, Kuzey Irak'ta bir "Kürt federe devleti" kurulmasını ve gelişmesini sağlamaktır. Dördüncüsü, Sevr Andlaşmasında yer alan, kuzey-batı sınırı Sivas'a kadar uzanan, önce yerel özerk ve daha sonra bağımsız olması kararlaştırılan "Kürdistan"ın kurulmasıdır.

Bugün, aynı amaçları içersinde taşıyan savaş senaryosunun ve Musul-Kerkük tuzağının arka planında, Sevr'in saklandığı, ya görülmüyor ya da gözardı ediliyor. Kürtler açısından Irak'ı bölme planının, yalnızca Irak'ı değil, İran'ı, Suriye'yi ve Türkiye'yi bölme planının bir parçası olduğu görmezlikten geliniyor. Her ne kadar, Sevr'in, bir "sendrom" olduğu, "sorunların serbestçe tartışılmasını engellemenin aracı olarak kullanıldığı" (*Milliyet*, 14 Mayıs 1997) yazıldıysa da, *Kalkık Horoz / Çekiç Güç*'ün yazarı Baskın Oran, "Şu Sevr Paranoyası Yok mu!" yazısında, "Sevr Paranoyası"nın, "temel sorunların tartışılmasını 'aman parçalanırız!' diye yasakladığını" yazıyorsa da (*Agos*, 3 Ocak 2002; *Radikal*, 3 Ocak 2003), Ağustos 1993'te, Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel'in, Çankaya'ya davet ettiği *Cumhuriyet*'in önde gelen kadrosuna, *National Geographic*'i örnekleyerek, "Sevr'in iki tane daha devlet kurmak istediğini" anımsatması, ve "Sevr'in arkasındaki parmakların hepsinin bunun arkasında olduğunu" söyle-

mesi (*Cumhuriyet*, 20 Ağustos 1993) ve bu konuda yayınlanan haritalar ve yazılan yazılar, "sendrom" yakıştırmasının bir "sendrom" olduğunu bize düşündürüyor.

Cüneyt Arcayürek, Demirel'in, Çankaya'da, gazetecilere, Güneydoğu olaylarından yola çıkarak, "Batının ne istediğini biliyorum. Sevr'i istiyorlar!" diyerek ısrarla "Batı planına parmak bastığını" yazdığı 2 Mayıs 1995 günkü notundan Demirel'in sözlerini okuyoruz. Şöyle:

"Osmanlı'dan 25 devlet çıkmış. İki devlet çıkmamış. Kürt devleti ve Ermen devleti. Şimdi adam ne diyor? 'Uzat kolunu!'... 'Ne yapacaksın?' 'Keseceğim!", Kolumuzu kestirmeyiz." (*Çankaya Muhalefeti*, 2002, s. 314.)

Çekiç Güç'ün derin misyonunu bilenler, ABD'nin komutasında gerçekleştirilecek Irak savaşının değiştireceği haritanın, yeni bir Sevr haritası olacağını, yani kendi gövdemizin Uğur gibi ikiye biçileceğini göremiyorlar. (Muzaffer İlhan Erdost, *Türkiye'nin Kararan Fotoğrafları*, Onur Yayınları, Kasım 2003, s. 80-84.)

Bu yazı Ocak 2003'te yazılmıştı. Uğur Mumcu'nun buraya aktardığım "kehanet" olarak nitelenebilecek yazısının tarihi ise 23 Aralık 1992. Biliyorsunuz Uğur Mumcu, 24 Ocak 1993'te, yani yazısının yayınlandığı tarihten tam bir ay sonra öldürüldü. Öldürüldü, çünkü, Çekiç Güç'ün gizli misyonunu, Mumcu, bire-bir deşifre etmişti. Çekiç Güç'ün yazarı Baskın Oran ise, Çekiç Güç'ün gizli misyonunu görmediği gibi, bu gizli misyonu gören ve bu nedenle öldürülen Uğur Mumcu'yu, bugün "paranoyak" olarak kutsayabiliyor.

Azınlık raporunda ve bu raporun yazarı Baskın Oran'ın yayınlanan konuşmasında Sevr Andlaşması ile

ilgili değerlendirmeyi bir kez daha anımsayalım:

Raporun, "Tarihsel ve Siyasal Neden: Sevr Sendromu" arabaşlığı altında, "1990'ların başında Türkiye'nin parçalanma tehlikesiyle karşı karşıya olduğu hususunda bir 'Sevr Sendromu" yaşandığ[nın] bilindiği" yazılarak, "böyle bir havanın (aynen böyle: *bir havanın*) bugün de ileri sürülmesi"nin bir "paranoya haline gelmiş olmasının rahatsız edici ve milleti zayıflatıcı bir durum" olduğu, "en masum kimlik taleplerini" bastırdığı, bunun, "aynı zamanda Batılı ülkelerin müdahalesini davet ettiği", "böyle bir paranoyayla kendi yurdunda demokrasiyi geciktirdiği", "her türlü reform"un "böyle bir paranoya havası içinde engellenmek istendiği" yazılır.

Azınlık Raporu üzerine Baskın Oran'la yapılan konuşmada ise "paranoya", "irtica"ya dönüşür.

Okuyalım Azınlık Raporu'nun yazarı Baskın Oran'ı:

"Bakın, Mustafa Kemal ve yukarıdan devrimci olmasaydı, Türkiye o noktaya 150 yıl sonra gene gelirdi ama Mustafa Kemal 10 yılda getirdi. Şimdi, AB uyum paketleriyle, Mustafa Kemal'in yukardan devriminin ikinci aşaması yaşanıyor. Yukardan devrimlere aşağıdan tepki gelir. 1920'lerde irtica tepkisi geldi. Bugün Sevr paranoyası tepkisi geliyor. Bugünün irtacası, Sevr paranoyasıdır." "Türk üst kimliği ülkeyi bölüyor" isc, bu konuşmanın başlığını oluşturuyor. (*Radikal*, 25 Ekim 2004.)

Mustafa Kemal'in "yukardan devrimi" ile "Batılı ülkelerin müdahalesiyle", "AB uyum paketiyle" Türkiye'ye dayatılan azınlıkların tanınmasını aynı potada eriten, birini ötekinin ikinci aşaması olarak niteleyen

Baskın Oran ve Başbakanlık Azınlık Raporu, bizim başımıza, Kubilay'ı kesen meczub dervişin pis serpuşunu sarıyor, Mustafa Kemal'in kalpağını Tayyip'in başına konduruyor ve Tayyib'i Mustafa Kemal devriminin ikinci aşamasının lideri olarak biz "mürteci"lerin karşısına dikiyor. Gülünç mü, acı mı, değerlendiremiyorum.

2
ABD YÖNETİMİ VE "ULUSAL AZINLIK" SORUNU

Ecevit'in başbakanlığında oluşturulan DSP-MHP-ANAP koalisyonunun "trajik" olduğu kadar "komik" çöküşü ile AKP'yi tek başına ve üçte-iki çoğunlukta iktidara taşıyacak olan 3 Kasım 2002 seçimlerini, ABD'nin Irak'ı işgal politikasından yalıtmak olanaklı olmadığı gibi, Irak'ın işgalini ve bölgede kendi yörüngesine oturtulmuş bir Kürt devleti kurma çabalarını da ABD'nin küresel egemenlik savaşından yalıtmak olanaklı değildir.

Tarihin derinliğine gömülmeyelim. Bir kez daha anımsayalım. İran-Irak savaşı sona yaklaşırken, ABD'li bir "stratejist", Türkiye'ye, Sykes-Picot Anlaşmasına (1916) kadar 400 yıl Osmanlı İmparatorluğu-

nun yönetiminde kalan Irak'ta ve özellikte Musul ve Kerkük petrollerinde tarihsel hakları bulunduğunu anımsatmış, ve Irak'ın yenilmesi durumunda, İran'ın, Irak Kürtlerine toprak vereceğini belirterek, şunları eklemişti: "Bu toprağın hemen yanıbaşında ise Türkiye'ye ait olan ve Sovyetlerin Akdenize en çabuk inebilecekleri bölge yatıyor. Bu bakımdan, Sovyet ajanları uzun bir süredir buradaki Kürt ve Ermeni emellerini kışkırtıyor. Türklerin kendileri için, hem stratejik, hem ekonomik açıdan hayati olan Kerkük ve Musul'un Türkiye'yi tehdit edecek bir gücün eline düşmesine izin vermesi olanaksız. Üstelik tarihsel gerçekler de var. Bugün Irak olarak bilinen ülkeyi Türkler Sykes-Picot anlaşmasına kadar 400 yıl yönettiler. Eğer Irak'ın çökmekte olup Kerkük ve Musul'un tehdit altında olduğunu hissederlerse, Türkler bazı şeyleri hatırlayabilir."

Bu satırlar, 28 Ağustos 1987 günlü *Cumhuriyet*'te yayınlanmıştı. 1987 yılını kapsayan *İnsan Hakları Raporu*'nun (*Countr Reports onHuman Rights Practices for 1988*) yayınının tanıtımı dolayısıyla düzenlenen basın toplantısında, ABD Dışişleri Bakanı George Shuts'un insan haklarından sorumlu yardımcısı büyükelçi Richard Schifter, "**ABD yönetiminin, uluslararası ölçütlere göre, Türkiye'deki Kürtlere 'ulusal azınlık' hakları verilmesinden yana olduğunu**" dile getirmişti. 12 Şubat 1988 günlü *Hürriyet*'te "ABD'den 'Kürt Küstahlığı" başlığı altında yayınlanan bu haberde, Richard Schifler şöyle diyordu: "Kürtlerin, Türkiye'de, nüfusun diğer bölümünden çok açık ve kesin bir şekilde kültürel ve lingüistik (dil'sel) farklılıklar gösteren bir grup oluşturduklarına inanıyoruz. İnancımız odur ki, Lozan

Andlaşmasında yer almamakla birlikte, uluslararası kabul gören standartlara göre, Kürtler, ulusal bir azınlık olarak, bu hakların tanınmasına ve bunlara saygı gösterilmesine hak kazanmaktadırlar."

Burada, üç noktaya açıklık getirmek gereği vardır.

Birincisi: ABD yönetiminin, Kürtlere "ulusal azınlık" hakları verilmek istenmesinin zamanlamasıdır. Bu görüş, "Irak ordusunun çözülme olasılığının büyük olduğu" ve "destek kıtalarının cam kadar kırılmaya elverişli olduğu" belirtilerek, İran'ın yenğiye ulaşması durumunda, Irak Kürtlerine toprak verilmesine ve "bu toprakların hemen yanıbaşında" bulunan "Türkiye'ye ait ve Sovyetlerin Akdeniz'e en çabuk inebilecekleri bölge" olmasına endekslenmiş bir görüştür. "Sovyet ajanları tarafından, bu topraklardaki Kürt ve Ermeni emellerini kışkırtmaları"na karşı, ABD, Türkiye'deki Kürtlere "ulusal azınlık" haklarının verilmesi inancındadır. Bir başka deyişle, Sovyetlerin kışkırtarak ektiğini, ABD, "ulusal azınlık" kimliği altında biçmek istemektedir.

İkincisi, ABD Dışişleri Bakanlığının Kürtlere "ulusal azınlık" hakları verilmesine ilişkin görüşlerine dayanak oluşturan İnsan Hakları Raporunda Türkiye'ye ve Kürtlere ilişkin bilgiler, (Türkiye'nin Washington Büyükelçisi Şürkü Elekdağ'ın açıklamasına göre) Helsinki İzleme Komitesi'nin raporundan alınmıştır. Helsinki İzleme Komitesinin Şubat 1988'de yayınlanan raporunda Kürtlere 43 sayfa ayrılmış ve burada "**Kürdistan'ın işgal altında olduğu ve Doğu ve Güneydoğu'daki Kürtlerin isyan halinde bulunduğu**" görüşüne yer verilerek, "Türk hükümetine, sivillere, savaş huku-

kuyla ilgili 1949 Cenevre Sözleşmesi uyarınca muamele etmesi gerektiği" ileri sürülmüştü.

Burada üzerinde durulmak gereken nokta, "Doğu ve Güneydoğu Anadolu" ve "Kürdistan" terimleriyle aynı coğrafyanın ifade edilmiş olmasıdır. "Kürdistan'ın işgal altında olduğu" sözleri, aynı zamanda "Doğu ve Güneydoğu Anadolu"nun *işgal altında* olduğu" biçiminde okunmak gerekirdi, ve bunun gibi "Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da Kürtlerin isyan halinde olduğu" ifadelerini de, Kürdistan'ın işgalden kurtuluşu için Kürtlerin savaştığı biçiminde okumak yanlış olmazdı.

"Türk hükümetinin, sivillere, savaş hukukuyla ilgili Cenevre Sözleşmesi uyarınca muamele etmesi gerektiği" sözlerinin açılımı ise, Doğu ve Güneydoğu'da, ya da bu coğrafyayla imlenen Kürdistan'da, "işgal" eden devletin, yani Türk hükümetinin, işgale karşı kurtuluş savaşı veren "kuruluş"u taraf olarak tanıması istenmekteydi.

Savaşı başlatan "taraf"ı siz biliyorsunuz. Bu örgütün Türk hükümeti tarafından, savaşan taraf olarak tanınmasının 1949 Cenevre Sözleşmesi açısından anlamı, ulusal kurtuluş savaşı veren örgüt olarak tanınması demekti.

Her ne kadar insan haklarından sorumlu Büyükelçi Richard Schifter, bir soru üzerine, "bir devlet olarak, Türkiye'nin bütünlüğünü ve sınırlarını karşılarına almadıklarını", "Kürtlere ulusal bir azınlık olarak haklarının tanınmasını istemiş olmalarının", "ayrılıkçı bir harekete destek niteliği taşımadığı"nı söylemiş olmakla birlikte, asıl amacının, ABD hükümetiyle birlikte hareket ettiği çok iyi bilinen Halsinki İzleme Komitesi'nin

raporunda yer alan görüşler olduğu açıktı.

Üçüncüsü. Richard Schifter, Kürtlere Lozan Andlaşmasında yer almayan, ama uluslararası alanda kabul gören standartlara göre, "ulusal azınlık" haklarının tanınmasını isterken, Türk hükümetlerinden, Helsinki Sonuç Belgesinde yer alan azınlık haklarından yararlanmalarının sağlanmasını istediğini, bunu, "Kürt kültürü"nün korunması ve Kürtçe konuşulmasının yasak olmaması olarak niteleyecekti. Helsinki İzleme Raporunda yeralan "işgal", "isyan" ve "sivillere kötü muamele" ve benzeri söylemlerden yalıtılırsa, "Kürt kültürü"nün korunması ve Kürtçe konuşma yasağının kaldırılması, bir "azınlık" hakkı değil, dahası bir "ulusal azınlık" hakkı değil, Birleşmiş Milletler bildirgelerinde yer alan eşitlik hakkı olduğu biliniyordu.

Bunu, Richard Schifter'in, "ulusal azınlık" hakkına dayanak yaptığı Helsinki Sonuç Belgesinde okumak da olanaklıydı. Helsinki Sonuç Belgesinin, "ulusal azınlıklar"ın tanınması ve korunması ile ilgili "Düşünce, Vicdan, Din ya da İnanç Özgürlüğü Dahil İnsan Haklarına ve Temel Özgrlüklere Saygı" başlıklı VII. Maddesinde "katılan devletler"in, ülkelerinde bulunan "ulusal azınlıklardan olan kişilerin yasa önünde eşitlik haklarına saygı göstererek onlara insan haklarından ve temel özgürlüklerden yararlanmaları için tam fırsat tanıyacağı" ve "bu amaçla bu alandaki yasal çıkarlarını koruyacağı" vargısı yer alır.

Helsinki Sonuç Belgesinin VII. Maddesinin ilk fıkrası şöyledir: "Katılan devletler, *ırk*, *cinsiyet*, *dil* ya da *din* ayrımı gözetmeksizin *herkes için* düşünce, vicdan, din ya da inanç özgürlüğü dahil, insan haklarına ve te-

mel özgürlüklere saygı gösterir."

Bir başka anlatımla, Helsinki Sonuç Belgesinde, azınlıktan olan kişilerin, azınlık olarak haklarının korunmasıyla amaçlanan, ırk, cinsiyet, dil, din ya da inanç ayrımı gözetilmeksizin herkesin insan haklarına ve temel özgürlüklerine saygı gösterilmesiyle sınırlıydı. Bunun için, azınlık hakkı diye bir ayrıcalıktan değil, yasal eşitlikten sözetmek gerekirdi. Pratik çözüm açısından belirtmek gerekirse, ABD yönetiminin gerçek amacı, Schsfter'in açıkladığı gibi "Kürt kültürü"nün "korunması" ve "Kürtçe konuşma yasağının kaldırılması" olsaydı, bunun, Birleşmiş Milletler Evrensel Bildirgesinde yer alan ve Türkiye Cumhuriyeti anayasalarının temel haklarla ilgili maddelerinin uygulanmasını istemesi yeterli olurdu.

ABD Dışişleri Bakanlığının 1988 yılını kapsayan ve Şubat 1989'da yayınlanan İnsan Hakları Raporu'nun "Giriş"inde, "azınlık" terimiyle, politik çağrışımlar gözetilmediği özellikle belirtilmiş, "Bu raporda 'azınlıklar' sözcüğü, nüfusun yarısından azını kapsayan gruplar için kullanılmaktadır, ve politik çağrışımdan (*connotation*) yoksundur." söylemine yer verilmişti. Ayrıca eklenmişti: "Derin köklü duygular ortasında, Türkler, devletin bütünlüğüne potansiyel tehdit oldukları için Türk toplumunun karışık (*intricate*) mozayiğini oluşturan gruplardan birine özerklik sağlamak yükümlülüğünde oldukları önerilerine aşırı duyarlıdırlar." (*Country Reports on Human Rights Practices for 1988*, February 1989, Washington 1988, s. 1198.)

Şunları da eklemek gerekir:

ABD Dışişleri Bakanlığının "İnsan Hakları ve Kıb-

rıs" Raporu'nda, PKK'nın, "Güneydoğudaki nüfusu terörize ettiği", "bölgeyi istikrarsızlaştırdığı ve ülkenin toprak bütünlüğünü tehdit ettiği" belirtilmişti. ("Türkiye'nin Bütünlüğü Tehlikede", *Cumhuriyet*, 3 Haziran 1995.) Aynı yılın (1995) kasım ayında, Helsinki İzleme Komitesi Kurulu Başkanı Holly Cartner, PKK lideri Öcalan'a yolladığı mektupta, Cenevre Sözleşmesine uyulacağına ve sivillere karşı kesinlikle saldırıda bulunmayacağına sözvermiş olan Öcalan'ın köylere saldırdığını, sivilleri katlettiğini yazıyor ve "bu saldırılara derhal son vermesini" istiyordu. ("ABD'den PKK'ye Kınama", *Cumhuriyet*, 16 Kasım 1995.)

Anımsayacaksınız, PKK'nın, bu mektuba yanıtı, "savaş tutsağı" olarak mağaraya kapattığı beş "asker"i, Türkiye'den giden bazı insan hakları yöneticilerinin içersinde yer aldığı bir kurula teslim ederken, bu kurula katılanlardan aldığı imzalı yazı, savaş tutsaklarına kötü muamele edilmediğine ilişkin belge olacaktı. En azından PKK'nın amacı buydu.

3
LOZAN VE AZINLIKLAR

Hemen yukarda açıklandığı gibi, daha 1988'de, ABD yönetimi, Türkiye'de Kürtlere "ulusal azınlık" haklarının verilmesini, bir başka deyişle, Türkiye kürtlerinin "ulusal azınlık" olarak tanınmasını isterken, Lozan Andlaşmasının değil, "uluslararası alanda kabul gören standartların" esas alınması gerektiğini ileri sürüyordu. ABD yönetimi, Kürtler için "ulusal azınlık" sorununu, Berlin duvarının yıkılmasına öngelen ve Sovyetler Birliği'nin "merkezi otoritesi"ni dağıtarak, Birliğin çözüşme sürecine gireceği bir dönemde açığa vurmuştu.

Sovyetler Birliği dağıldığı zaman, ABD'nin yörüngesine girmiş ve iradesini ABD'ye kilitlemiş Türkiye, içte

ve dışta komünizm ya da Sovyet "belası"ndan kurtulmuş, ama PKK ya da Kürt "belası"yla uğraşmaktan bir adım ötesini göremeyecek duruma gelmişti.

Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından, CIA analistleri, Türkiye'yi odağına alan ABD'nin hedeflerini belirlediler. 1993'te RAND Corporation tarafından yayınlanan *Turkey's New Geopolitics*'te CIA'nın Ankara eski istasyon şefi Paul Henze, *Turkey: Toward the Twenty-First Century* ("Türkiye: Yirmibirinci Yüzyıla Doğru") yazısında, Türkiye'nin "Belki de, 1990'larda yüzyüze gelmek zorunda kalacağı en büyük tek zorluğun, Kürt halkına yönelik siyasetini" belirlemek olduğunu ileri sürerek, bu zorluğun, müslümanların da azınlık sayılmasıyla aşılabileceğini ekliyordu: "**Klasik atatürkçü yaklaşım —yani yalnızca hıristiyanların resmen azınlık statüsünde olduğu, müslümanların azınlık sayılamayacağı ve bu kimlikle tanınamayacağı— artık yolun sonuna gelmiştir.**" (*Turkey's New Geopolitic*, Rand Stody, Westview Press, 1993, s. 25.)

Lozan Andlaşmasında (24 Temmuz 1923) "Azınlıkların Korunması" başlığı altında yeralan 37-45 maddelerde, "azınlık", yalnızca "müslüman olmayan azınlık" biçiminde belirtilmekte, tek başına "azınlık" ya da "müslüman olan azınlık" ya da"ulusal azınlık" terimlerine yer verilmemektedir.

"Müslüman-olmayan azınlık"lar ile, azınlık statüsü kapsamı dışında kalan, Türk etnisitesinden olmayan ya da anadili Türkçe olmayan gruplar ya da toplulukların üst kimliği, Lozan Andlaşmasında, "Türk uyruğu" ya da "Türk uyrukları", "Türk vatandaşları", "Türk yurttaşları" olarak nitelenmektedir.

Andlaşmanın ilgili bölümünde, "müslüman-olmayan azınlıklar"ın dışında, "din, inanç ya da mezhep ayrılığı", "din ayrımı", "doğum, bir ulusal topluluktan (milliyet, *nationalité*) olma, dil, soy ya da din ayrımı" (madde 38) ifadeleri yeralmakta, ama bunlar için "azınlık" sözcüğü kullanılmamaktadır.

"Müslüman-olmayan azınlıklar" için belirlenen tek "ayrıcalık", Türk hükümetinin, "Genel [kamusal] eğitim konusunda", "müslüman-olmayan uyrukların *önemli bir oranda oturmakta oldukları il ve ilçelerde*, bu Türk uyruklarının çocuklarına *ilkokullarda ana dilleriyle öğretimde bulunulmasını* sağlamak bakımından, uygun düşen koşullar göstermesi"yle (madde: 41) sınırlı bir "ayrıcalık"tır. "Bu hüküm (yani azınlık çocuklarına ilkokullarda anadiliyle öğretimde kolaylık gösterilmesi), Türk hükümetinin *sözkonusu okullarda Türk dilinin öğrenimini zorunlu kılmasına* engel olmayacağı" aynı maddede yer almaktadır.

"*Önemli bir oranda oturmakta oldukları il ve ilçelerde*", "*İlkokullarda ana dilleriyle öğretimde bulunması*", "*sözkonusu okullara Türk dilinin öğrenimini zorunlu kılmasına*" söylemlerinin altını çizdiğimi, geçerken belirteyim. Özellikle de Başbakanlık "Azınlık Raporu"nda bu hususa değinilmediği için.

4
OSMANLI "MİLLET" MODELİ VE AZINLIKLAR SORUNU

Tarihte, denebilirse, azınlık hakkı, ilk kez Osmanlı İmparatorluğunda tanınmış ve uygulanmıştır. "Fatih Sultan Mehmet, İstanbul'un fethinden sonra Rum kilisesine din ve hukuk işlerinde özerklik vermiş, Rum milletine seçtirdiği Patriğe, cemaatini yönetmesi için gerekli yetkileri kullanma ayrıcalığı tanımış, onu tüm ortodoksların başına getirmişti. Daha sonra bu ayrıcalıklar Ermeni ve Yahudi topluluklara da tanınmış, bunlara, "Rum Milleti", "Ermeni Milleti" ve "Yahudi Milleti" adı verilmişti. "Millet", din topluluğu anlamında kullanılmaktaydı. Her milletin yargılama, maliye, eğitim örgütleri vardı. 'Millet' gruplarına dahil olan gayri müslimler devlet nazarında Osmanlı uyruğu idi-

ler. ... 'Millet' sistemi ile Osmanlı toplumunda zimmiler ve müslümanlar yanyana, aynı devletin hükümranlığı altında, ama farklı hukuk düzenlemelerine tabi olarak yaşadılar."* (Doç. Dr. Gülnihal Bozkurt, *Gayrimüslim Osmanlı Vatandaşlarının Hukuki Durumu (1839-1914)*, TTK, Ankara 1989, s. 10.)

Dinsel temele dayalı "Millet" sistemi, Fatih Sultan Mehmet tarafından tanınan haklar, benzer beratlar, izleyen padişahlar tarafından da tanınmıştı.

Bununla birlikte, zimmiler, özel hukuk (müslüman kadınla evlenememe), usul hukuku (müslümanlara karşı tanıklıklarının kabul edilmemesi) ve ceza hukuku (zimmiyi öldüren müslümana ölüm cezası verilmemesi) açısından eşit haklara sahip değildiler. Toplumsal yaşam açısından, giysileri ayrıdır, müslümanlar gibi giyinemezler, müslümanların binalarından yüksek bina yapamaz, dini ayinlerini müslümanları rahatsız edecek biçimde yapamaz, kilise yapım ve onarımı için devletten izin almak durumundadırlar. (Aynı yapıt, s. 8.) 1630 tarihli bir fermanda, İstanbul'daki zimmilerin samur kürk, kalpak, atlas elbise giymeleri, ata binmeleri, kadınların ferace ve yaşmak takmaları yasaklanmıştı. 1766 tarihli bir fermanda da yahudilerin hıristiyanlara ait renkte, müslümanlara ait kalitede kumaş ve kürk giyip, ata ve izinsiz kayığa binmeleri yasaklan-

* Zimmi, zimmet yükümlüsü demektir. Toprak ve ürün vergisi olarak *aşar* karşılığı *haraç*; 14-75 arası zimmi erkekler askere gitmediği ya da alınmadığı zaman başvergisi olan *cizye* öderler. Nihal Bozkurt, Osmanlı devletinde yaşayan zimmilerin, dinleri bakımından hıristiyanlar, museviler ve sabiiler olmak üzere üçe ayrıldığını belirtir. Katolik hıristiyanlar: Latinler, Gürcüler, Ermeniler, Süryaniler, Keldaniler, Maruniler (Lübnan katolikleri), Kıptîler ve Katolik Rumlar. Katolik olmayan hıristiyanlar ise Ortodokslar, Gregoryenler, Nesturiler, Yakubi Süryaniler, Melkitler ve Mandeiler. Museviler ise Rabbaniler, Karaitler ve Samirler. (Aynı yapıt, s. 11.)

mıştı. (s. 20.)

1774 Küçük Kaynarca anlaşmasında, Ruslar "Ortodoks Millet"i üzerinde "koruma hakkı" istemiş, bunu, katolikleri savunan Fransa, protestanları savunan İngiltere ve Amerika izlemişti. 3 Kasım 1839'da M. Reşit Paşanın okuyacağı Gülhane Hatt-ı Humayunu ile "Tanzimat" adıyla anılacak yeni dönemde, müslüman olan ve olmayanların, din farkı gözetilmeksizin herkesin aynı hak ve güvencelerden eşit yararlanacağı, can, mal, ırz ve konut dokunulmazlığının sağlanacağı hukuk kuralı olarak belirlenmiş ve "millet" sistemi sona ermişti.

Ama "millet" sistemi kavramı, ulus-devleti çökertmenin anahtarı olarak, günümüzde, yeni boyutlarda yaşama geçirilmeye çalışıldı. Dayanışma Vakfının çağrılısı olarak Türkiye'ye gelen Graham Fuller, TÜSİAD ve Kal-Der'in çağrılısı olarak gelen Henry Kissinger, 1996 yılında, İstanbul'da düzenlenen etkinliklerde konuştular. Graham Fuller, Kafkaslar Konferansı'nda, "Osmanlı İmparatorluğu'nun, Sovyetler Birliği'nin, Yugoslavya'nın dağılmasıyla bağımsız duruma gelen topluluklar"ın, Türkiye'yi, "doğal çekim merkezi" olarak gördüğünü söyleyecek ve ekleyecekti: "Türkiye demokratik davranır, azınlıklara iyi muamele ederse, iyi ekonomik politikalar uygularsa, bölgedeki birkaç topluluk belki de Türkiye'nin liderliğinde bir federasyonun parçası olmak isteyecektir."

5 Ekim 1996 günlü *Yeni Yüzyıl*'da, "Türkiye'ye Osmanlı Modeli" / "Osmanlı Modelini Deneyin" başlıkları altında yayınlanan bu konuşmasında Fuller, "azınlıklara iyi muamele" ile Osmanlı modelini birlikte ele alı-

yordu. Osmanlı modeli ile, Osmanlı "Millet" modelinin denenmesi önerilmekteydi. Öncesi vardı.

Kudüs Federal Araştırmalar Enstitüsü Başkanı Daniel Elazar, "Ortadoğu için devletlerin değil, etnik-dinsel cemaatlerin" doğal örgütlenme biçiminin belirleyici olduğunu, herhangi bir siyasal çözümün "ulusal kimlik temelinde, onbeş, otuz, elli yıllık devlet yaşamları olan insanlara anlamsız" geldiğini ileri sürerek, "Osmanlı millet sisteminin mümkün bir model olduğunu" savunmuştu. (*Kader Üçgeni*, s. 541.)

Chomsky'nin verdiği bilgiye göre "Boaz Evron'un da aralarında bulunduğu pek çok kişi", Şaron'un planını, Osmanlı İmparatorluğunun "milletler sisteminin yeniden canlandırılması" olarak tanımlamıştı, Boaz Evron, 1982'de, "Şaron'un planının sömürgeci güçlerce Ortadoğuya dayatılmış" ve "**ulusal devlet sistemini yıkmayı amaçlayan**" bir plan olduğunu yazmıştı. (*Kader Üçgeni*, s. 540.)

Ekim 1996'da İstanbul'da, "Osmanlı İmparatorluğu'nun, Sovyetler Birliği'nin, Yugoslavya'nın dağılmasıyla bağımsız duruma gelen" kendi başlarına varlıklarını sürdüremeyecek olan toplulukların, Türkiye liderliğinde bir federasyonun parçası olabileceğini söyleyen Graham Fuller, 9 Aralık 1996'da, yani bu konferanstan on ay kadar önce, kendisi dahil eski ve yeni on CIA analistinin Virginia'da gerçekleştirdiği bir toplantıda, açıklanan *konfederasyona* gönderme yaptığı açıktı. Virginia'da 1996 toplantısında "Türkiye'nin Geleceği Konferansı Sonuç Raporu"nda; 2020 yılına kadar, ve her yıla göre Türkiye ile Yunanistan, Rusya ya da Suriye ile savaş olasılıkları üzerine dört farklı senaryo kurgu-

lanmıştı. Üçüncü senaryoya göre, Rusya büyüyor, Türkiye küçülüyordu. Dördüncü senaryoda ise, Türkiye büyüyor, Rusya küçülüyor. Türkiye, toprak, nüfus ve ekonomik olarak büyümekte, 225 milyon nüfuslu Türk Federasyonu, Adriyatik'ten Çin seddine Türk ve müslüman topluluklardan oluşmaktadır. Doğal ki, bu Türk ve müslüman toplulukların, Türkiye ile bir federasyon oluşturmaya gitmeleri için, Türkiye'nin kendi azınlıklarına iyi muamele etmesi, alternatif bir devlet örgütlenme modeli olarak (Paul Henze) benimsemek ve uygulamak gerekiyordu. Bunun için Fuller, bize, bizim, Osmanlı "millet" modelini denememizi öneriyordu.

5
LOZAN ANDLAŞMASI, ANADİL VE DİL YASAĞI

Başbakanlık İnsan Hakları Danışma Kurulunun Azınlık Hakları ve Kültürel Haklar Çalışma Grubu tarafından hazırlanan "Azınlık Raporu"nda, Lozan Andlaşmasının 39/4 maddesinin uygulanmadığı görüşüne yer verilmektedir.

Lozan Andlaşmasının 39/4 maddesi, raporda şöyledir: "Bu madde, "Bütün TC yurttaşlarına, dilediği dili ticarette, açık ve kapalı toplantılarda, her türlü basın ve yayın araçlarında kullanma" hakkı getirmektedir."

Seha Meray metninde, Lozan Andlaşmasının ilgili maddesi, "Müslüman olmayan azınlıklara mensup Türk uyruklarından ayrı olarak", "*Herhangi bir* Türk uyruğunun, gerek özel ve gerekse ticaret ilişkilerinde,

din, basın ya da her çeşit yayın konularıyla açık toplantılarında, *dilediği bir dili kullanmasına karşı* hiçbir kısıtlama konulmayacaktır." biçimindedir.* Bilindiği gibi Lozan Andlaşması 24 Temmuz 1923'te imzalanmıştır, "Cumhuriyet" ise, 29 Ekim 1923'te ilan edilmiştir. Andlaşmadaki "Türk uyrukları" yerine raporda "TC yurttaşları" kullanılmış olması, raporun bilimselliğini ve ciddiliğini gölgelemektedir. Baskın Oran, *Radikal*'de yayınlanan konuşmasında, bunu, "*Bütün Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları*" biçiminde ifade etmektedir.

Raporda, Lozan Andlaşmasının sözkonusu maddesinin (39/4 maddenin) uygulanmadığı, Türkiye'nin "bu kurucu antlaşmanın kimi hükümlerini dahi ihlal ettiği" görüşüne yer verilmekte, ardından da, "örneğin Lozan 39/4 uygulansa ... sıkıntılı tartışmalar"ın sona ereceği vargısına varılmaktadır.

İki büyük yanlış içiçedir. Çünkü, birincisi, bu anlatımlardan, Lozan Andlaşmasının 39/4 maddesinin, Türkiye tarafından, Andlaşmanın yürürlüğe girdiği tarihten başlayarak uygulanmadığı ve ihlal edildiği ve ikincisi, bugün de ihlal edilmeye devam edildiği anlamını çıkarmak olanaklıdır.

Oysa, Lozan Antlaşmasının 39/4 maddesi, 12 Eylül askeri yönetimi döneminde, Danışma Meclisi tarafından kabul edilen 2932 sayılı ve 19.10.1983 yayın günlü "Türkçeden Başka Dillerde Yapılacak Yayınlar Hakkında Kanun"la "ihlal edilmiş", ve bu yasa, 3713 sayılı "Terörle Mücadele Kanunu"nun 23/c geçici maddesiyle

* Bu madde, ilerde açıklanacağı gibi, Lozan Andlaşmasına, Sevr Andlaşmasının "Azınlıkların Korunması" bölümünün 145'ini maddesi, üçüncü fıkrasından aktarılmıştır. Sevr Andlaşmasında "Türk uyruğu" yerinde "Osmanlı uyruğu" yazılıdır.

12.4.1991'de yürürlükten kaldırılmıştır. Yasa yoluyla Andlaşmanın ihlali ise, sözkonusu 2932 sayılı yasanın yürürlüğe girişi ve yürürlükten kalkışı ile yani 22.10.1983 ile 12.4.1991 tarihleri arasında kalan süreyle sınırlı bir ihlaldir.*

12 Eylül askeri yönetim döneminde, Kenan Evren'in "nezaret"i altında hazırlanan ve Danışma Meclisinde kabul edilen "Türkçeden Başka Dillerde Yapılacak Yayınlar Hakkında Kanun" (2932 sayılı / 19.10.1993 günlü) ile "Türk devleti tarafından tanınmış bulunan devletlerin birinci resmi dilleri dışındaki herhangi bir dil ile düşüncelerin açıklanması, yayılması ve yayınlanması" (madde: 2) yasaklanmıştı. Irak'ta, Kürtçenin ikinci resmi dil olduğu anımsandığında, yasanın, özellikle Kürtçe düşünceleri açıklamak, yaymak, yayınlamak açısından yasaklandığı açıktı. Ayrıca bu yasanın üçüncü maddesinde, "Türk vatandaşlarının anadili"nin "Türkçe" olduğu yazılıydı ve aynı maddenin "(a) fıkrası" da, "Türkçeden başka dillerin anadili olarak kullanılmasına ve yayılmasına yönelik her türlü faaliyette bulunulmasını" yasaklıyordu. Bu yasa nedeniyle, ana, Kürtçe konuştuğu için cezaevine konan oğluyla görüştürülmemiş; bu yasaya dayanılarak düğünde söy-

* Lozan Andlaşmasında müslüman olmayan azınlıklarla ilgili olarak ileri sürülen görüşler, benim ilgi alanım dışında kalıyor. Bu konuyla ilgili olarak, bilgisine güvendiğim saygın bir ad olan Aydın Aybay'ın "Azınlık Raporu" başlıklı yazısından bir paragrafı okurla paylaşmak isterim. Şöyle:

"2) Lozan Antlaşması'nda 'gayrimüslim' azınlıkların mensuplarının, Türk vatandaşı olduğu ve bunların müslüman vatandaşların istifade ettiği aynı medeni ve siyasi haklardan faydalanacakları yazılıdır. Bu hüküm esas itibariyle doğru olarak uygulanmıştır. O kadar ki, Museviler, Ermeniler ve Rumlar, 'Türk Kanun-u Medenisi'nin hazırlanması sırasında Cemaat İdareleri tarafından hükümete sunulan "Arziye"lerle kişiler hukuku ve aile hukuku alanlarında Antlaşma'nın 42. maddesi ile kendilerine tanınan ayrıcalıktan feragat ettiklerini bildirmişlerdir. (Arziyelerin tam metni Sicilli Kavanin'de yayınlanmıştır.)" (*Cumhuriyet*, 18 Kasım 2004.)

lenen Kürtçe bir türkü nedeniyle, nice sanatçı, karakoldan cezaevine taşınmıştı. Ya da yurtdışında yaşamını yitirmişti.

Bu yasa ilk kez 4 Aralık 1990'da *Cumhuriyet*'te yayınlanan "Anadil Yasağı Üzerine" adlı yazımda eleştirilmiş, bunu, "Anadil Olarak Türkçeyi Yasaklayan Yasa Üzerine" (*Cumhuriyet*, 29 Ocak 1991) ve "Kürtçe Azınlık Sorunu Değil, Demokratikleşme Sorunu" (19 Ocak 1991, *Kanı Kanla Yıkamak*, s. 108-110) başlıklı eleştiri yazılarım izlemişti.

Sözkonusu yasanın, Lozan Andlaşmasının 39. maddesinin ihlali olduğunu ise, Baskın Oran'ın *Cumhuriyet*'te yayınlanan yazısından iki yıl önce, ilkin Ağustos 1999'da yayınlanan *Yeni Dünya Düzenine Zorlanması Odağında Türkiye* adlı kitabımın "Azınlık ve Anadil Tartışmaları" bölümünde (s. 25-29), ve ikinci olarak TİHAK'ın (Türkiye İnsan Hakları Kurumu'nun) Kopenhag kriterlerini konu alan etkinliğe sunduğum "Türkiye ile Avrupa Birliği Makasında 'Azınlıklar' Sorunu" başlıklı bildiride (26 Mayıs 2000) yani 1999 ve 2000 yıllarında ayrıntılarıyla irdelemiş ve eleştirmiştim.

Gerek "Azınlık ve Anadil Tartışmaları" bölümünde, gerek "Türkiye ile Avrupa Birliği Makasında 'Azınlıklar' Sorunu" başlıklı bildiride, "Türkçeden Başka Dillerde Yapılacak Yayınlar Hakkında Kanun"u eleştirdiğim yerde, bu yasa ile Lozan andlaşmasının ihlal edildiğine ilişkin görüşlere, Kopenhag Üniversitesi Hukuk Fakültesi Profesörü Erik Siesby'nin "Avrupa Topluluğu İnsan Hakları Seksiyonu" için hazırladığı rapora (1987) gönderme yaparak değinilmişti.

Siesby, raporunda, Kürtçeyi yasaklayan "Türkçeden

Başka Dillerde Yapılacak Yayınlar Hakkında Kanun"un (19 Ekim 1983'te kabul edilen ve 22 Ekim 1983'te yürürlüğe giren 2932 sayılı yasanın), Avrupa Konvansiyonunun 14. maddesinin, Lozan andlaşmasının 38 ve 39'uncu maddelerinin ihlali niteliğinde olduğunu belirtiyordu. Siesby, Kürtçeyi yasaklayan yasanın, "azınlık" haklarına aykırı olduğu için değil, yurttaşlık haklarına (eşitlik açısından) aykırı olduğu için Lozan Andlaşmasına aykırı olduğu görüşündeydi, ben de bu görüşü paylaşmıştım.

Raporu hazırlayanlar, Lozan andlaşmasının 39. Maddesinin ihlaline ilişkin yazı ve tartışmalardan habersiz gönünüyor. Raporda da, Lozan Andlaşmasının 39. maddesinin 12 Eylül askeri yönetiminin talimatıyla Danışma Meclisi tarafından çıkartılan yasa ile ihlal edildiğine ilişkin bir bilgi de yer almıyor. Bir başka deyişle, Rapor, Lozan'ın, Danışma Meclisi tarafından çıkartılan "Türkçeden Başka Dillerde Yapılacak Yayınlar Hakkında Kanun" ile ihlal edilmiş olduğundan "habersiz" olduğu gibi, bu yasanın kaldırılmış olduğundan da "habersiz" görünüyor.

Raporu hazırlayanların, "Türkçeden Başka Dillerde Yapılacak Yayınlar Hakkında Kanun"un Danışma Meclisinde görüşmelerine ilişkin tutanakları irdelemedikleri de anlaşılıyor. Çünkü, bu yasa dolayısıyla, örneğin, Anayasa'da "Devletin dili Türkçedir" ibaresinin, "*Halkımızın konuştuğu anadilin Türkçe olduğu*"nun "*açık ve kesin bir şekilde ifadesi*" olduğunun söylenmesi gibi dil ve anadil tanımlamalarına ilişkin, "dilbilimsel" açıdan sergilenen ve bir ulusun "acısı" olarak bugün de belleğimizde canlılığını koruyan saçmalıklardan haber-

siz görünüyor.

Daha önemlisi, 1982 Anayasasında, örtük de olsa Kürtçenin, bilim, sanat, yayın, eğitim ve öğretim alanında yasaklanmasına temel oluşturan maddeler ile bu maddelerde yapılan değişikliklerden de, raporu hazırlayanların haberi olmadığı anlaşılıyor. Haberli göründüğü ve "dil" ile ilgili olan tek şey, 1982 Anayasasında, "Türkiye Devleti'nin Dili Türkçedir" "ibaresi"dir.

Rapor'dan okuyalım: "Diğer yandan "Türkiye Devletinin Dili Türkçedir" ibaresini anlamak hepten imkansızdır. Çünkü devletin dili olmaz, Resmi dili olur (...) Nitekim, 1961 Anayasası'ndaki ifade, 'Resmi dil Türkçedir' biçimindedir."

Raporun yazarı Baskın Oran, *Radikal*'de (25 Ekim 2004) yayınlanan konuşmasında, Anayasanın üçüncü maddesinin, yani "Türkiye devleti, ülkesi ve milletiyle bölünemez bir bütündür, dili Türkçedir" ibaresinin, ""Türkiye devleti ülkesiyle bölünmez bir bütündür. Resmi dili Türkçedir" biçiminde değiştirilmesi gerektiğini öne sürerek, ekliyor: "Devletin dilinin Türkçe olduğunu söylemek, 'Türkçeden başka dil konuşulamaz' anlamına gelir."

Resmi dil Türkçedir"in, [Devletin] "Dili Türkçedir" biçiminde değiştirilmiş olmasından, "Türkçeden başka dil konuşulamaz" anlamını çıkarmak, oldukça "anlamsız" bir vargıdır. Üstelik, 1961 ve 1982 anayasaları arasındaki bu farklılığın arkasında yatan sistem farklılığını da açıklamaktan uzaktır.

Türkiye İnsan Hakları Kurumu (TİHAK) tarafından düzenlenen "Avrupa Birliği ve Türkiye" üstbaşlığı altında gerçekleştirilen etkinlikte, "Türkiye ile Avrupa

Birliği Makasında 'Azınlıklar' Sorunu" başlığı altında sunduğum "bildiri"de, 1961 Anayasasında yer alan "Resmi dil Türkçedir." ibaresinin, 1982 Anayasasında, devletin "Dili Türkçedir." biçimine, "Türkçeden başka dil konuşulamaması" amacıyla değil, Kürtçe ile düşünce ve kanaatlerin söz, yazı ve resim veya başka yollarla tek başına ve toplu olarak açıklanması"nı (Anayasa, Madde 28/3) ve "düşüncelerin açıklanmasını ve yayılmasını" (Anayasa, Madde 26/3) yasaklayacak olan 2932 sayılı Türkçeden Başka Dillerde Yapılacak Yayınlar Hakkında Kanunun anayasal altlığını oluşturmak amacıyla değiştirildiği belirtilmişti.

Yukarda da belirtildiği gibi, 22 Ekim 1983'te yürürlüğe giren 2932 sayılı "Türkçeden Başka Dillerde Yapılacak Yayınlar Hakkında Kanun", Terörle Mücadele Yasasının 23/3 maddesi ile 12 Nisan 1991'de yürürlükten kalkmış," 1982 Anayasasının 26/3 maddesinde yer alan "Düşüncelerin açıklanması ve yayılmasında *kanunla yasaklanmış* herhangi bir dil kullanılamaz" fıkrası ile Anayasanın 28/3 maddesinde yer alan "*Kanunla yasaklanmış* herhangi bir dilde yayın yapılamaz" fıkrası, 3 Ekim 2001'de, bu maddelerden çıkarılmıştı.

Adalet Bakanı Türk'ün "Türkiye'de yasak dil kavramının ve kanunla yasaklanan bir dilin bulunmadığını" savladığı (*Cumhuriyet*, 23 Ocak 2002) gün, 24 üniversitede toplam 11.048 öğrencinin Kürtçenin "seçmeli dil" olması için dilekçe verdiği günlerle örtüşüyordu. İçişleri Bakanı Yücelen, eylemin "bölücü ve ayrılıkçı amaç taşıdığını" söylüyor, Adalet Bakanı Türk ise, istemin, Anayasanın *eğitim* ile ilgili 42'nci maddesine aykırı olduğunu yineliyordu.

Yukarda da belirtildiği gibi, "Türkiye'de yasak dil kavramının ve kanunla yasaklanan bir dilin bulunmadığını" söylemiş bulunan o günlerin Adalet Bakanı Sami Türk'ün, Kürtçenin "seçmeli" ders olması isteminin, Anayasının eğitim ile ilgili 42'inci maddesine aykırı olduğunu söylediğini anımsıyor, ve Baskın Oran'ın "Türkçeden başka dilde eğitim yapılamaz!" yasağıyla, Anayasanın "eğitim"le ilgili 42'inci maddesini imlediğini düşünüyoruz. İşte, bugün de yürürlükte olan, Anayasanın 42'inci maddesinin son fıkrası:

"Türkçeden başka hiçbir dil, eğitim ve öğretim kurumlarında Türk vatandaşlarına ana dilleri olarak okutulamaz ve öğretilemez. Eğitim ve öğretim kurumlarında okunacak yabancı diller ile yabancı dille eğitim ve öğretim yapan okulların tabi olacağı esaslar kanunla düzenlenir. (...)"

Yasada yer alan "dil", "anadil" ve "yabancı dil" terimleri ile bir dilin "konuşulması", "okutulması", "öğrenilmesi" ve bir dilde "eğitim"in karıştırılmamasının altını çizerek belirtelim:

"Türkçeden başka hiç bir dil, eğitim ve öğretim kurumlarında Türk vatandaşlarına *ana dilleri olarak okutulamaz ve öğretilemez*." söylemi, Baskın Oran tarafından "Türkçeden *başka dilde eğitim yapılamaz*!" biçiminde ifade edilmiştir. Türkçeden başka bir dilin, Türk yurttaşlarına anadili olarak okutulması ve öğretilmesi ile "Türkçeden başka dilde eğitim yapılması", kuşku yok ki, aynı şeyler değildir. Anadili olarak Kürtçenin (eğitim ve öğretim kurumlarında) okutulmasının ve öğretilmesinin yasaklanması ile Kürtçe eğitimin yasaklanması nitel açıdan birbirinden farklı şeylerdir.

Özet olarak yinelemek gerekirse:

12 Eylül yönetiminin güdümünde hazırlanan 1982 Anayasasının 26'ıncı maddesinde yer alan: "Düşüncelerin açıklanması ve yayılmasında **kanunla yasaklanmış** olan herhangi bir dil kullanılamaz." hükmünü içeren üçüncü fıkra ile, gene Anayasanın 28'inci maddesinde yer alan "**Kanunla yasaklanmış** olan herhangi bir dilde yayın yapılamaz." hükmünü içeren ikinci fıkra, 3 Ekim 2001'de yapılan değişiklikle birlikte Anayasadan çıkarılmıştır. Bir başka deyişle, "düşünceyi açıklama ve yayma özgürlüğü"nü belirleyen 26'ıncı maddede ve "basın özgürlüğü"nü belirleyen 28'inci maddede yer alan "kanunla yasaklanmış dil" söylemleri çıkarılmış, Anayasada "yasak dil" kavramı kalmamıştır.

Bugün, Anayasada ve yasalarda "herhangi bir dil" olarak Kürtçenin konuşulmasını ve "herhangi bir dil" olarak Kürtçe yayın yapılmasını doğrudan yasaklayan herhangi bir hüküm bulunmamakla birlikte, 1982 Anayasasının "Eğitim ve öğretim hakkı ve ödevi" başlıklı 42'inci maddesinin son fıkrasında yer alan "Türkçeden başka hiç bir dil, eğitim ve öğretim kurumlarında Türk vatandaşlarına anadilleri olarak okutulamaz ve öğretilemez." hükmü olduğu gibi bırakıldığı, yani değiştirilmediği için, kimi Türk vatandaşlarının anadili olarak Kürtçeyi (ve Türkçe olmayan öteki anadilleri) resmi ve özel kuruluşlarda okuması ve öğrenmesi de, *dolaylı olarak*, yasaklı bulunuyor.

Anayasanın 34 maddesindeki değişikliğin, Türkiye'nin doğrudan kendi girişkenliği ve iç sorunlarının çözümlenmesi amacıyla değil, Avrupa Birliği Sözleşmesine uyum sağlanması için yapıldığını burada anımsa-

mak gerekiyor. Çünkü Avrupa Birliğinin Türkiye için düzenlenen "***Katılım Ortaklığı Belgesi***"nde "Orta vadeli Öncelikler" başlıklı bölümde, "Türk Anayasasının (...), bütün Türk vatandaşlarının hak ve özgürlüklerini *Avrupa İnsan Haklarının Korunması Sözleşmesinde belirtildiği* gibi güvence altına alan bir *bakış açısıyla* tekrar gözden geçirilmesi" koşulu önerilmiş ve Anayasanın 34 maddesinde değişiklik *bu amaçla* yapılmıştır. Buna karşın, Kürtçenin seçmeli ders olmasını isteyenlerin karşısına, Türk vatandaşlarının Türkçeden başka bir anadilin resmi ve özel kurumlarda okutulmasını ve öğrenilmesini yasaklayan ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesine uyum açısından değiştirilmemiş bulunan Anayasanın 42'inci maddesinin son fıkrası çıkarılmıştır.

Etnik farklılıktan kaynaklanan sorunları, demokratik yöntemlerle çözmek ve etnik ayrılıkları modern ulus potasında kaynaştırarak bütünleşmeyi sağlamak yerine, etnik farklılığı egemen etnik baskıyla ayrımcılığa dönüştüren ve etnik baskıyı temel hakların temeline otutmayı yöntem olarak benimseyen siyasal anlayış, Anayasanın eğitimle ilgili 42'inci maddesinde yaşatılıyor.

Çünkü bu yasak, yalnızca Anayasada korunmuyor, Anayasanın 42'nci maddesi son fıkrasına göre düzenlenen ve "Yabancı Dil Eğitimi ve Öğretimi Yasası"nda da (14 Ekim 1983/2923) sürdürülüyor. Anayasanın 42. maddesinde olduğu gibi, bu yasa da, "Türk vatandaşlarının anadilleri, Türkçeden başka hiçbir dille okutulamaz ve öğretilemez." (madde: 2/a) hükmünü içeriyor. Bu yasa, aynı zamanda, "Türkiye'de eğitimi yapılacak

yabancı diller"in belirlenmesini Bakanlar Kuruluna bırakıyor. Bu yasanın gereği olarak okutulacak yabancı dilleri belirleyen Bakanlar Kurulu Kararı (14 Mart 1992), Cumhurbaşkanı Turgut Özal, Başbakan Demirel ve Başbakan Yardımcısı Erdal İnönü'nün de imzasını taşıyor. Bu "Karar"a göre, "resmi ve özel öğrenim *kurumları*"nda yalnızca İngilizce, Fransızca, Almanca; "resmi ve özel *kurslar*"da İngilizce, Frasızca, Almanca, Rusça, İtalyanca, İspanyolca, Arapça, Japonca ve Çinçe okutulabiliyor.

Anayasanın (1982) 42'nci maddesinin son fıkrası, bu fıkranın gereği olarak çıkarılan "Yabancı Dil Eğitimi ve Öğretimi Yasası" (1983) ve bu yasanın gereği olarak yayınlanan, ve okutulacak yabancı dilleri belirleyen Bakanlar Kurulu Kararı (1992), üçü birlikte, bir anadil olarak Kürtçenin resmi ve özel kurumlarda ve kurslarda öğrenilmesini, okutulmasını yasaklıyor. Üçü de bugün yürürlükte bulunuyor. Bu ise, Katılım Ortaklığı Belgesinde yer alan önerilerle çelişiyor.

Katılım Ortaklığı Belgesinde, Hükümete, "kökenlerine bakılmaksızın tüm vatandaşların kültürel haklarının güvence altına alınması" ve "bu hakların kullanılmasını engelleyen her türlü yasal hüküm —*eğitim alanındakiler de dahil olmak üzere*— kaldırılmalıdır." koşulu önerilmiş olmasına karşın, Ulusal Programda, "Türkiye Cumhuriyetinin resmi ve eğitim dili[nin] Türkçe" olduğu yinelenmiş (*Resmi Gazete*, 24 Mart 2001 / Sayı: 24352 mükerrer / Bakanlar Kurulu Kararı, 2001/2129); Katılım Ortaklığı Belgesinde öngörülen engellerin kaldırılması amacıyla yapılan anayasa değişikliğinde, "eğitim alanındakiler" açısından, "ayrılıkçı ve

bölücü amaçlar" gerekçe gösterilerek, 42'nci maddenin son fıkrasında değişiklik yapılmamıştır. Değişiklik yapılmamış olması, Ulusal Programla örtüşüyor; Katılım Ortaklığı Belgesiyle çelişiyor. Bir başka deyişle, Ulusal Program, Katılım Ortaklığı Belgesiyle örtüşmüyor.

O zaman, Ocak 2002'de yazılan "Demokratikleşme ve Anadil" adlı yazımızı şu paragrafla noktalamıştık:

Burada, açıktır ki, Türkçe olan resmi dili ya da devletin dilini ve Türkçe olan eğitim dilini tartışmıyoruz. Karşılıklı güven ortamının oluşmadığı, kimi örgütlerin az da olsa gücünü silahla duyumsatmayı sürdürdüğü bir topludurumda, Türkçeden başka bir dilin resmi ve özel eğitim kurumlarında eğitim dili olarak kullanılmasını da tartışmıyoruz. Soruna anadillerin öğrenilmesi ve bilimsel olarak irdelenmesi açısından bakıyor ve Türkiye Cumhuriyeti yurttaşı olan, ama ana dili türkçe olmayanların, bir dönemde günlük yaşamda doğal olarak konuştukları anadillerini konuşmalarının yasaklanmış olması gibi, anadil olarak Kürtçenin (ve öteki anadillerin de) özel kurslarda öğrenilmesinden dilbilimsel açıdan irdelenmesine değin bir dizi yasakla çevrilmiş olmasının, anadil yasağının bir yönüyle de olsa sürdürüldüğünün bir kanıtı olduğunu vurguluyor, ve Adalet Bakanı Türk'ün söylemine karşın, Anayasada, yasalarda ve Bakanlar Kurulu Kararında, Kürtçenin ve Kürtçe gibi anadili Türkçe olmayan Türkiye Cumhuriyeti yurttaşlarının anadillerinin bir yönüyle de olsa yasak olduğunu belirtmeye çalışıyoruz. Bu yasakların, insan hakları açısından olduğu kadar, Avrupa Birliğinin Türkiye için belirlediği Katılım Ortaklığı Belgesindeki önerilerle de çeliştiğini ve bu doğrultuda

tutarlı ve içten bir çalışma yapılmadığını duyumsatmak istiyoruz.

İki yıl önce yazılan bu satırları şöyle özetlemek olanaklı:

Dil ve anadil ile ilgili bu bilgilerin ışığında:

Başbakanlık "Azınlık Raporu"nda, dil ve anadil kısıtlamalarının yer aldığı Anayasa maddeleri ve bu maddelere dayandırılarak çıkarılan yasalar hakkında herhangi bir bilgi bulunmadığı gibi, genel bir ağız kullanılarak, dil ve anadil konusunda Kürtçeyi konuşma dili olarak yasaklayan yasanın yürürlükte olduğu dönemdeki gibi, aynı sınırlama ve kısıtlılık durumunun sürmekte olduğunu duyumsatan ifadelere yer verildiğini, ve bunun doğru olmadığını belirtmekle yetinelim.

6
MİLLETLER CEMİYETİ VE AZINLIK SORUNLARI

Başbakanlık Azınlık Raporundan okuduğumuza göre, "azınlıkları koruma çabaları, ilkin *tek yanlı* koruma fermanları (örn. 1598 Nant Fermanı) ve *ikili anlaşmalar* (örn. 1659 Karlofça Antlaşması) biçiminde başlamış, 19. yüzyılda *çok taraflı* antlaşmalar (örn. 1856 Paris Antlaşması) evresine geçilmiş" ve **ensonu, "1920'de Milletler Cemiyetinin kurulmasıyla" uluslararası örgüt güvencesinde azınlıkların korunması dönemi açılmıştır. 'Dünya şu anda bu evrededir...**" "Milliyetler Cemiyeti döneminden bu yana azınlık kavramının ölçütünün üçlü, yani etnik, dilsel, dinsel" olduğu yazılmakta, dolayısıyla günümüz azınlık sorunu ile Milletler Cemiyeti statüsü arasında süregelen ortak bir bağ bulundu-

ğu azınlık sorununun uluslararası temellerinin Milletler Cemiyetinde atıldığı ileri sürülmektedir.

Rapor'da gözardı edilen bazı "küçük" tarihsel bilgileri not olarak belirtelim: Milletler Cemiyetinin kuruluş tarihi 1920 değil, "10 Ağustos 1920"dir. Bu, aynı zamanda Sevr Andlaşmasının imzalandığı tarihtir. Burada bir tarih örtüşmesi değil, Milletler Cemiyeti tüzüğünün Sevr Andlaşmasının bir öğesi olarak "dünyaya gelmiş" olması sözkonusudur.

"XIII" (13) bölümden ve 433 maddeden oluşan Sevr Andlaşmasının Birinci Bölümünün 1-26 maddeleri "Milletler Cemiyeti Misakı"nı çerçeveler. Andlaşmanın tam adı ise, "Müttefik ve Ortak Devletlerle Türkiye Arasında 10 Ağustos 1920'de Sevr'de İmzalanan Barış Andlaşması"dır.*

Sevr Barış Andlaşmasının 1-26 maddelerini oluşturan "Milletler Cemiyeti Misakı" başlıklı Birinci Bölümde, "Azınlık Raporu"nda belirtildiği gibi azınlıkların korunmasına ilişkin herhangi bir madde yoktur. Öteki 12 bölüm ise, Osmanlı İmparatorluğu'nun paylaşımıyla ve Türkiye'nin parçalanmasıyla ilgilidir.

"Azınlıkların Korunması", Sevr Andlaşmasının Dördücü Bölümünü oluşturmaktadır. Bu, şunun için önemlidir: Sevr Andlaşmasında, Rapor'da yeraldığı gibi, azınlıklarla ilgili maddeler, "uluslararası örgüt güvencesinde" azınlıkların korunması amacıyla değil, "Türki-

* "Müttefik Devletler ve Ortak Devletler" ile "Türkiye" arasında imzalanan bu andlaşma", 22 Temmuz 1336 (1920) perşembe günü Padişahın sarayında ve Padişahın huzurunda ve bakanlar, senato üyeleri, bilim adamlarının önde gelenleri ve yüksek subaylardan oluşan 46 kişilik topluluk tarafından onaylanmış. Senatör Hadi Paşa, Senatör Rıza Tevfik Bey, ortaelçi Reşad Halid Bey "Türkiye" adına Sevr Andlaşmasını imzalamışlardır. "Osmanlı İmparatorluğu"nu temsilen gönderilmiş kurul olmasına karşın, andlaşmada, taraf olarak "Türkiye" yazılıdır.

ye"deki azınlıkların korunması amacıyla konmuş maddelerdir.

Sevr Andlaşmasının "Azınlıkların Korunması"yla ilgili Dördüncü Bölümü", bu andlaşmanın 140-151 maddelerinden oluşmaktadır.

"Azınlıkların Korunması"yla ilgili ilk yani 140. madde, Türkiye'nin azınlıklarla ilgili "141, 145 ve 147'nci maddelerinin kapsadığı hükümlerin temel yasalar olarak tanınacağına ve hiçbir yasanın, hiçbir tüzüğün ve hiçbir Padişah Buyruğunun (*irade-i Seniye, Imperial Iradeh*), (...) sözkonusu hükümlerden üstün sayılmayacağına" ilişkindir.

Türkiye'nin hiç bir yasa, tüzük ve buyruğun üstünde olamayacağını yükümleneceği "temel maddeler" ise şunlardır:

Madde 141. Türkiye, Türkiye'de oturan herkesin, doğum, bir ulusal topluluktan olmak, dil, soy ya da din *ayrımı yapılmaksızın*, yaşamlarını ve özgürlüklerini korumayı, tam ve eksiksiz sağlamaya yükümlüdür.

Türkiye'de oturan herkes, her inancın, dinin ya da mezhebin gereklerini, ister açıkta ister özel olarak, özgürce yerine getirme hakkına sahip olacaktır. (...)

Madde 145. Bütün Osmanlı uyrukları, yasa önünde eşit olacaklar ve soy, dil ya da din ayrılığı gözetmeksizin aynı yurttaşlık [medeni] haklarıyla siyasal haklardan yararlanacaklardır. (...)

Madde 147. Soy, din ya da dil *azınlıklarından* olan Osmanlı uyrukları, hem hukuk bakımından hem de uygulamada, öteki Osmanlı uyruklarıyla *aynı işlemlerden* ve *aynı güvencelerden* yararlanacaklardır. (...)

Rapor'da belirtildiği gibi, 1920'de, Milletler Cemiye-

tinin kurulmasıyla "uluslararası örgüt güvencesi altına alındığı" yazılan azınlıklar genel anlamda ve evrensel açıdan azınlıklar değil, "Türkiye'de oturan" ya da "Osmanlı uyrukları içersindeki" azınlıklardır. "*Türkiye'de oturan* herkesin" (madde: 141); "bütün *Osmanlı uyruklarının*" (madde: 145); "soy, din ya da dil azınlıklarından olan Osmanlı uyrukları"nın (madde: 147) ayrım yapılmaksızın, yaşamlarını ve özgürlüklerini korumayı, tam ve eksiksiz olarak sağlamayı yükümlenmektedir.

Şu var ki, buradan, azınlık kavramının bir ölçütünü çıkarsamak da olanaklı değildir. Bunun gibi, burada, azınlıkların korunması, Milletler Cemiyetinin bir hükmü olarak değil, Milletler Cemiyetinin kurulmasına karar veren devletlerin Türkiye'ye dayattığı bir hüküm olarak konmuştur.

Sevr Andlaşmasının metni, Majeste "Büyük Britanya ve İrlanda Birleşik-Krallığı ve Denizler ötesi Britanya ülkesi Kralı, Hindistan İmparatoru; Fransa Cumhuriyeti Başkanı; ve Majeste İtalya Kralı, temsilcileri tarafından oluşturulduğu için, ilkin İngiltere, Fransa ve İtalya'yı, Sevr Andlaşmasında "Azınlıkların Korunması"nı Türkiye'nin yükümlenmesine karar veren devletler olarak anabiliriz. İkincisi, Paris Konferansına, kendi istemleriyle ilgili olarak katılan (Majeste Elenler Kralı adına) Yunanistan'ı ve Ermenistan'ı sayabiliriz. Sevr Andlaşmasını imzalayan Japonya, Belçika, Hicaz, Polonya, Portekiz, Romanya, Sırplar-Hırvatlar ve Slovenler krallığı ve Slovakya ile Britanya İmparatorluğunun dominyon ve sömürgeleri olan Kanada, Avusturya, Yeni-Zelanda, Güney-Afrika Birliği ve Hindistan, Tür-

kiye'de azınlıkların korunması için imzası bulunan devletlerdir. Birçoğu sömürge olan, sömürgesi oldukları devletlere bağlı ve bağımlı oldukları gibi, hemen tümünün bünyesinde, etnik, dilsel ve dinsel açıdan azınlık bulunan bu ülkeler, etnik, dilsel ve dinsel ayrılıkları koruması için Türkiye'ye (Osmanlı'ya) imzalattıkları Andlaşma maddeleri, 84 yıl sonra, Türkiye Cumhuriyeti üniversitelerindeki bazı bilim adamları tarafından Türkiye Cumhuriyetinin karşısına konuluyor.

Şunlar da eklenmeli:

Birincisi: Bu andlaşmada sözü edilen etnik, dilsel ve dinsel azınlıkların korunmasını yükümlenen Türkiye, hangi Türkiye'dir?

Sevr Andlaşmasının "Türkiye'nin sınırları" başlıklı "İkinci Bölümü"nde (27-35 maddeler), ve "Siyasi hükümler" başlıklı "Üçüncü Bölüm"de (36-120'nci maddeler) ve bu bölüm içersinde yer alan "Kesim I - İstanbul", "Kesim II - Boğazlar", "Kesim III - Kürdistan" "Kesim IV - İzmir", "Kesim V - Yunanistan", "Kesim VI - Ermenistan", "Kesim VII - Suriye, Irak-Filistin", "Kesim VIII - Hicaz", "Kesim IX - Mısır, Sudan ve Kıbrıs", "Kesim X - Fas, Tunus" dışında kalan "Türkiye" içersindeki "azınlıkların korunması"nı amaçlayan maddelerdir.

Özellikle de Sevr Andlaşmasıyla aynı gün yürürlüğe girmesi İngiltere, Fransa ve İtalya başbakanları tarafından kararlaştırılan "Üçlü Anlaşma"ya göre, (*Nutuk/Söylev*, Cilt II, s. 1007'den aktarıyorum) "Suriye sınırıyla aşağı yukarı Adana ilinin batı ve kuzey sınırı ve Kayseri ile Sivas'ın kuzeyinden geçen ve Muş'a yaklaştıktan sonra bu kenti dışarda bırakarak Cizre'ye uza-

nan bir hattın içinde kalan" *Fransız sömürü bölgesi* ile "İzmir yarımadasından çıktıktan sonra Afyonkarahisar'a dek Anadolu tren yolu ve oradan Kayseri yakınında Erciyes dağı yöresine dek uzanan hatla İzmir Bölgesi, Ege Denizi, Akdeniz ve Fransız bölgesi arasında kalan" *İtalyan sömürü bölgesi* dışında kalan Türkiye içersindeki azınıkların korunmasıyla sınırlıdır.

İkincisi: Milliyetler Cemiyeti döneminden bu yana azınlık kavramının "uluslararası" ölçütünün etnik, dilsel, dinsel azınlıklar biçiminde üçlü olduğu belirtilen Rapor'da, "Bununla birlikte, deniyor, Türkiye 1923 Lozan'da bunların üçünü de kabul etmemiş"tir. Türkiye'nin ve Türkiye'ye dayatılan bu azınlık kavramlarını rızası, onayı, görüşü alınmadan "uluslararası" kavramlar olarak kabul etmek ne denli yanlışsa, bu kavramları yeni Türkiye'nin kabul etmemesi o denli doğruydu da ondan.

Sevr Andlaşması ile "Üçlü Anlaşma" birlikte ele alınırsa, azınlıkların korunacağı alan (coğrafya), değil İmparatorluk coğrafyasından, bugünkü Türkiye'den de çok küçüktür ve bu sınırlar içersinde kalacak olan çok az sayıdaki "azınlık" için konmuş maddelerdir. İstanbul ise, bu bakımdan, farklıdır.

"Bağıtlı Yüksek Taraflar", "Osmanlı Hükümetinin İstanbul üzerindeki haklarına ve sıfatlarına dokunulmaması, ve bu Hükümetle Majeste Padişah'ın (*Zat-ı Hazret-i Padişahi'nin, His Majesty the Sultan*) bu kentte oturmak ve bu kenti Osmanlı Devletinin başkenti tutmak bakımından özgür olması" da Türkiye'nin bu andlaşma hükümlerine, "özellikle soy, din ve dil azınlıklarının haklarına dürüst biçimde saygı göstermekte

kusur etmemesi" koşuluna bağlamıştır. (Bugün Avrupa Birliğine alınmak için dayatıldığı gibi.)

Rapor'da, Milletler Cemiyeti dönemindeki, "uluslararası" etnik, dilsel ve dinsel azınlık kavramlarının üçünün de, Türkiye tarafından kabul edilmemiş olmasına, eleştirel bir dille yaklaşıldığı hemen her gün yineleniyor. Ne var ki, bu "uluslararası" kavramın, "uluslararası" oluşturulmuş bir kavram olmadığı gözardı ediliyor. Türkiye'ye/Osmanlıya dayatılan etnik, dilsel, dinsel azınlık kavramını İngiltere, Fransa ve İtalya belirlemiştir. İngiliz Başbakanı Sevr Andlaşma metninin kapsamına giren topraklarda, bunun, kolları ve bacakları kesilmiş olan imparatorluğun geri kalan kısmının etnik, dilsel ve dinsel dilimlere ayrılması gibi basit bir sorun olduğunun altını çizecektir. Bu kavramlar, "uluslararası" kavramlar, ulusların ortaklaşa katıldıkları, kavramı belirleyen ulusların da kapsamına alındığı ve tüm uluslara uygulanan kavramlar olsaydı, "uluslararası" terimini kullanmak doğru olurdu. Ama koyanlar için değil, tek bir ülke için konulan kavramların "uluslararası" olduğunu ileri sürmek, bilimsel doğrulukla bağdaştırılamaz.

Sevr Andlaşmasında, Türkiye için konan "azınlıkların korunması" hükümlerini, hangi devletlerin belirlemiş olması kadar, hangi devletlerin kurduğu kurumlar tarafından denetleneceği de önemlidir. İşte Milliyetler Cemiyetini kurmuş olan devletler ve Cemiyete katılmaya çağrılan devletler:

Milletler Cemiyetinin asil üyeleri: Amerika Birleşik Devletleri, Belçika, Bolivya, Brezilya, Britanya İmpa-

ratorluğu (Kanada, Avustralya, Güney-Afrika, Yeni-Zelanda, Hindistan), Çin, Küba, Ekuvador, Fransa, Yunanistan, Guatemala, Haiti, Hicaz, Honduras, İtalya, Japonya, Liberya, Nikaragua, Paramit, Peru, Polonya, Portekiz, Romanya, Sırp-Hırvat-Sloven devleti, Siam, Çekoslavakya, Uruguay — doğal ki Türkiye yok.

Misak'a katılmaya çağrılan devletler:

Arjantin, Şili, Kolombiya, Danimarka, İspanya, Norveç, Paraguay, Hollanda, İran, Salvador, İsveç, İsviçre, Venezuela — doğal ki Türkiye yok.

Milletler Cemiyetinin kuruluşunda yer alan devletler arasında olduğu kadar kuruluşuyla birlikte üyeliğe çağrılan devletler arasında Türkiye'nin bulunmamasının, azınlık dayatmaları açısından anlamını, bu dönemin tarihsel olaylarını kaba çizgileriyle bilenler de çıkarsayabilir. Anımsanacağı gibi, Türkiye ile Irak arasındaki sınırın belirlenmesi, Lozan'dan sonraya, İstanbul Konferansına bırakılmıştı. İstanbul Konferansına, İngiliz temsilci, Lozan'da sözkonusu olmamış bir taleple gelecektir. Hakkari'nin bir bölgesinin, özellikle de İran'a komşu bölgesinin Nesturi ve Keldaniler için özerk bir bölge olması ileri sürülmüş, Türk delegesinin karşı çıkması üzerine konferans sonuç alınmadan dağılmıştı. Sevr Andlaşmasının 62. maddesinde, kurulacak Kürdistan'da "Asur-Keldaniler ile bu bölgelerdeki öteki etnik ve dinsel azınlıkların korunmasına ilişkin tam güvenceleri kapsayacağı" hükmü anımsanırsa, İngiliz delegenin, Sevr Andlaşmasının Kürdistan için konan koşullarını, Lozan Andlaşması şemsiyesi altında Türkiye'ye dayattığı açıktı. Türkiye ile Irak arasındaki sınırın belirlenmesini, İngiltere, Milletler Meclisine gö-

türdü. Türkiye'nin üyesi olmadığı Milletler Cemiyeti, bu sınırı, Musul'u, İngiliz mandasına verilecek olan Irak sınırları içersinde kalacak biçimde belirledi. Türkiye bir süre sonra karara boyun eğdi. (Sevr Andlaşmasına ilişkin bilgi-notlar için bkz: Seha L. Meray, Osman Olcay, *Osmanlı İmparatorluğunun Çöküş Belgeleri (Mondoros Bırakışması, Sevr Andlaşması, İlgili Belgeler)*, SBF Yayınları, Ankara 1977.)

Ayrıca belirtelim ki, Milletler Cemiyetinin "Wilson İlkeleri" doğrultusunda kurulduğu biliniyor.

Amerika Birleşik Devletleri Başkanı olarak Thomas Woodrow Wilson, Amerikan Kongresinde (8 Ocak 1918) açıklanan "Wilson ilkeleri" olarak ünlenen "14 Maddelik Barış Programı"nın 14. maddesinde "Kesin sözleşmelere uyarak küçük, büyük bütün devletlere eşit olarak siyaset, istiklal, karşılıklı toprak bütünlüğü garantisi vermek amacıyla milletler arasında bir genel Milletler Cemiyeti kurulması"nı önermiş, Milletler Cemiyeti Misak'ı 10 Ağustos 1920'de Sevr Andlaşmasının birinci bölümü olarak yer almıştı.

Sömürgeciliğe ilişkin 5. maddede, sömürgelerin sorunlarının sömürge olarak yönetecek devletler ile sömürge halkının serbestçe tartışılarak sömürülmelerinin önerildiği Wilson ilkelerinin 12. maddesinde, "Şimdiki Osmanlı İmparatorluğunun Türklerle meskun kısımlarına tam bir hükümranlık hakkı tanınması, ama bugün Türk hakimiyetinde bulunan diğer milliyetlere de tam bir emniyet içinde yaşama ve kolayca gelişme olanağının güvence altına alınması" önerisi vardı.

Amerika Devlet Başkanlığı Sekreteri Robert Lansing'in hazırladığı 21 Eylül 1918 günlü "Amerikan Ba-

rış Programı"nda, "*Ermenistan ve Suriye'nin himaye altına alınacağı*" ve "*her iki memleketi de kendilerinin yönetecekleri* yolunda en kısa zamanda güvence verileceği" görüşüne yer verilmekteydi.

Paris Barış Konferansına katılan Lansig, "Kurulacak Ermenistan'ın Akdeniz'de bir limana sahip olması gerektiğini" Wilson'a iletmişti. (Dr. Fethi Tevetoğlu, *Milli Mücadele Yıllarındaki Kuruluşlar*, TTK Yayınları, Ankara 1991, s. 151-154.)

Sevr Andlaşmasında, "Ermenistan" başlıklı Kesim VI'da (88-93 maddeler) "Öteki Bağıtlı Yüksek Taraflar gibi, Türkiye (*la Turquie, Turkey, la Turchia, Devlet-i Osmaniye*) ile Ermenistan da, Erzurum, Trabzon, Van ve Bitlis illerinde [vilayetlerinde], Türkiye ile Ermenistan arasındaki sınırın saptanması işini Amerika Birleşik Devletleri Başkanının hakemliğine sunmayı" kararlaştırmıştı. Ayrıca, Türkiye, "Ermenistan'ın denize çıkışı ile sözü geçen sınıra bitişik bütün Osmanlı topraklarının askersizleştirilmesine ilişkin ileri sürülebilecek bütün hükümleri kabul edecek"ti.

Nutuk / Söylev'den (cilt II, s. 1003) okuyalım:

"*Sevr'de*: Türk-Ermeni sınırının saptanması Amerika Cumhurbaşkanı Wilson'a bırakılmıştır. O da sınır olarak, Karadeniz kıyısında Giresun'un doğusundan başlayıp Erzincan'ın batı ve güneyinden, Elmalı, Bitlis ve Vangölü güneyinden geçen ve birçok yerlerde Birinci Dünya Savaşındaki Türk-Rus cephesini izleyen bir hattı göstermiştir."

Türklerin Avrupa'dan kovulmasını isteyen Wilson, Ermenistan'ın sınırlarını belirleyen Wilson'dı ve "Büyük Ermenistan"ın kurulmasını Milletler Cemiyetinin

kurulmasına gerekçe olarak öneren Wilson'ın 14 Maddesinde Kürtlere yer verilmemişti. Şimdi ise Avrupa Birliğine alınmamız için Wilson'ın 14 Maddesine dayanılarak kurulmuş bulunan Milletler Cemiyeti (Cemiyet-i Akvam) statüsüne uyularak Avrupa Birliğine girmemizi önerenler, Birliğe girmenin olmazsa olmaz koşulu olarak Kürtlerin "azınlık" olarak tanınmasını önümüze koyuyorlar.

7
AZINLIK SORUNU VE DEVLETLERİN TOPRAK BÜTÜNLÜĞÜ

"Azınlıklara saygı ve azınlıkların korunması" ile "devletlerin toprak bütünlüğü"ne ve "ulusal egemenlik haklarına saygı gösterilmesi" Avrupa anlaşmalarında birlikte ele alınmıştır. Ama "Azınlık Raporu'nda, ne bu sözleşmelere ve ne de özellikle azınlık sorunu ile devletlerin toprak bütünlüğü arasındaki doğrudan ilişkiye değinilmemiştir.

Avrupa Konseyinin "Avrupa Anlaşmaları" arasında yer alan "*Ulusal Azınlıkların Korunmasına İlişkin Çerçeve Sözleşmesi*"nin (1 Kasım 1995, ETS no: 157) girişinde, "*ulusal azınlıklar ile bu azınlıklardan kişilerin hak ve özgürlüklerinin yasalar çerçevesinde etkin bir biçimde korunması*"nın, "devletlerin toprak bütünlüğüne

ve ulusal egemenlik haklarına saygı göstereceği" temel ilke olarak yinelenmiş, ve "bu çerçeve sözleşmesinin hiçbir hükmü"nün, "uluslararası hukukun temel ilkelerine ve özellikle de *devletin egemenliği, ülkesel bütünlüğü ve siyasi bağımsızlığına* aykırı herhangi bir hareket-te bulunma ya da herhangi bir eylem yapma hakkını tanıyacak biçimde yorumlanamayacağı" (madde: 21) belirlemesine yer verilmiştir.

"*Bölge ve Azınlık Dilleri* Avrupa Şartı"nın (2 Ekim 1992, ETŞ no: 148) "Önsöz"ünde de "bölgesel ya da azınlık dillerinin korunması"nın ve "isteklendirilmesinin, ***resmi dillerin*** ve bunları öğrenme gereksiniminin zararına olmaması gerektiği" ve "*ulusal egemenlik ve toprak bütünlüğü* çerçevesinde" bölgesel ve azınlık dillerin korunacağı ve destekleneceği belirtilmiştir.

Birleşmiş Milletler Şartında (1966) yer alan egemenlik ilkesi dolayısıyla, azınlık haklarının, ancak *devletin egemenliği, ülkenin bütünlüğü, siyasal bağımsızlığı* ve devletin içişlerine karışmama esaslarına saygılı olmak koşuluyla kullanılabileceği öngörülmüştür. (Arsava, s. 44.) Avrupa Şartında, gerek "ulusal azınlıkların" korunmasında "devletlerin bütünlüğüne ve ulusal egemenlik haklarına saygı gösterileceği", gerek "bölge ve azınlık dillerinin" "ulusal egemenlik ve toprak bütünlüğü çerçevesinde" korunacağı gözönüne alındığında, "azınlık" istemlerinin ya da dayatmalarının, "devletin bütünlüğünü", "ulusal egemenliği", "toprak bütünlüğünü" tehdit eden ya da edecek bir amaç taşımamasının temel koşul olarak konduğu açıktır.

8
AZINLIK KAVRAMI, SORUNLAR, UYGULAMALAR

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesinde (1948) "azınlık" kavramına yer verilmediği bilinir. Uygarlık (*Civil*) Hakları ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesi'nin (New York, 1966) 27. maddesinde, etnik, dinsel, dilsel azınlıklara yer verilmiş olmakla birlikte, Birleşmiş Milletler tarafından, tüm üyelerin ortaklaşa benimsediği bir "azınlık" tanımı bugün de oluşturulamamıştır.

ABD'nin görüşmelere katılmadığı ve Türkiye'nin de onaylamadığı Uygarlık ve Siyasal Haklar Sözleşmesinin 27. maddesinde, "ulusal azınlık" terimi kullanılmaktan kaçınılmış, "etnik ve dinsel azınlıklar ile dil azınlıklarının bulunduğu devletlerde, bu azınlıklardan olan kişilerin, gruplarındaki öteki üyelerle birlikte top-

lu olarak" "kendi kültürlerinden yararlanmak, kendi dinlerini açıklamak ve uygulamak ya da kendi dillerini kullanmak haklarının yadsınılamayacağı" vargısına yer verilmiştir.

Azınlık Kavramı ve Azınlık Haklarının Uluslararası Belgeler Işığında (...) İncelenmesi adlı çalışmasında Prof. Dr. Ayşe Füsun Arsava, azınlıkların korunmasını, azınlıkların **doğrudan** korunması ile azınlıkların **dolaylı** korunması biçiminde iki başlık altında irdeliyor.

Azınlıkların doğrudan korunması, azınlıkları açık olarak, denebilirse özel bir azınlık statüsü çerçevesinde koruyan düzenlemelerdir. BM Uygarlık ve Siyasal Haklar Sözleşmesinin (1966) azınlıkları etnik, dinsel ve dilsel olarak koruyan 27. maddesi, AGİT Helsinki Sonuç Belgesinin (1975) azınlıkları "ulusal azınlık" olarak koruyan VII. maddesi, azınlıkları açık olarak, yani özel "azınlık" statüsüyle korumayı öneren düzenlemelerdir.

Azınlıkları dolaylı olarak koruyan düzenlemeler, "devletin tüm vatandaşlarına belirli bir koruma sağlayan ve bu nedenle ülkede yaşayan azınlıklara da dolaylı koruma sağlayan düzenlemeler"dir. Bir başka deyişle, etnik, dinsel ve dilsel açıdan, nüfus olarak çoğunlukta olan topluluk ile nüfus olarak azınlıkta olan topluluklar arasında ayrımcılık yapmayan, yasal olarak herkesi eşitleyerek gerçekleştirilen bir koruma yöntemidir. İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi (1948) gibi. Bu nedenle de, etnik kökeni, anadili, inancı ve ideolojisi ne olursa olsun, tüm yurttaşların eşitliği ilkesiyle azınlıkların korunması, devlet tarafından verilen do-

laylı azınlık haklarıdır. Hemen şunu da ekleyelim: "Eşitlik hakkı, hemen hemen bütün devletlerde ceza yasası ile güvenceye alınan ayrımcılık yasağı ile geliştirilmektedir." (Arsava, s. 118.) Özel yasalar ve önlemlerle, yani özel haklarla azınlıkların korunmasına, Arsava, Finlandiya'da *Çingenecenin* isteklendirilmesi için önlemler alınmış olmasını, Demokratik Alman Cumhuriyetinde (1974) "*Sorb* ulusundan Demokratik Alman Cumhuriyeti yurttaşlarının ana dillerini ve kültürlerini yaratma hakkı"nın varlığını örnek olarak göstermektedir. "Azınlıklar bunun dışında kültürel alanda çeşitli kuruluşlarda, örneğin tiyatro, kütüphane, radyo ve televizyon, kendi gazetelerini çıkarma hakkı ile mali olanakların sağlanması ile korunmaktadır." (Arsava, s. 115.)

BM organları, özellikle Uygarlık Hakları ve Siyasal Haklar Sözleşmesinin 27. Maddesi dolayısıyla, azınlık kavramını tanımlamak için çaba harcamış, ama günümüz için olduğu kadar gelecek için de tüm azınlıkları kapsayan bir tanım yapılamamıştır. 1984'te, İnsan Hakları alt-komisyonu, azınlık kavramına bir tanım getirmekle görevlendirilmiş, Kanadalı Jules Deschénes, komisyona sunduğu öneride, yerli halk, konuk işçiler, göçmenler, sayı olarak büyük olan azınlıklar, baskı altında olan çoğunluk ve ulusal azınlıklar gibi bazı önemli sorunları tartışmış ve azınlıkları, "**geri kalan halka göre sayı bakımından küçük olan, egemen konumda bulunmayan, mensupları etnik, dil, din özellikleri ile devletin öteki yurttaşlarından ayrılan, kültürlerini, geleneklerini, din ya da dillerini korumak konusunda dolaylı olsa da toplumsal bilinçlerini**

açığa vurabilen insan toplulukları" olarak tanımlamıştır. Deschénes'in tanımında **yerli halk** azınlık kavramı içinde düşünülmediği için eleştirilmiştir. (Arsava, s. 43.)

Sonuç olarak söylemek gerekirse, BM organları, etnik, dilsel, dinsel azınlıkların korunmasına yönelik normların belirlenmesinde başarı sağlayamamıştır.

BM şartında yer alan egemenlik ilkesi dolayısıyla, azınlık haklarının, ancak ***devletin egemenliği, ülkenin bütünlüğü, siyasal bağımsızlığı*** ve devletin içişlerine karışmama esaslarına saygılı olmak koşuluyla kullanılabileceği öngörülmüştür. (Arsava, s. 44.)

"Ulusal azınlık" olarak azınlıkların korunmasına yer veren uluslararası belge, şu anda 54 ülkenin üyesi olduğu Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatının Helsinki Sonuç Belgesidir (1975). Bu belgenin VII. Maddesi üçüncü paragrafında: "Ülkelerinde ulusal azınlıklar bulunan katılan devletler, bu azınlıklardan olan **kişilerin** yasa önünde **eşitlik hakkına** saygı göstererek onlara **insan hakları** ve **temel özgürlüklerden gerçekten yararlanmaları** için tam fırsat tanır ve bu amaçla bu alandaki **yasal çıkarlarını korur**." vargısı yer alır.

Burada görüldüğü gibi, BM Uygarlık ve Siyasal Haklar Sözleşmesinde gördüğümüz etnik, dinsel ve dilsel azınlıkların yerini, "ulusal azınlık" almış, ama ulusal azınlık tanımı yapılmamıştır. İkincisi, BM sözleşmesinde, "bu azınlıklardan olan kişilerin, gruplarındaki öteki üyelerle birlikte topluluk olarak" söyleminde belirlenen azınlıkların *topluluk* olarak haklarının korunmasının yerini, Helsinki Sonuç Belgesinde, "azınlıklardan olan *kişiler*" söylemi alıyor, ve bunların özel

yasalarla ya da düzenlemelerle korunması değil, "insan haklarından ve temel özgürlüklerden" yasal açıdan eşitlik ilkesine uygun olarak yararlanılarak korunması öngörülüyor.

"Ulusal azınlıkların" **dolaylı** korunması, **doğrudan** (açık olarak) korunması biçimini almış olmakla birlikte, İnsan Hakları Evrensel Bildirgesindeki vargıların, ayrımcılık yapmadan, ya da "ulusal azınlık" ayrımcılığı yapmadan, azınlıkların eşitlik ilkeleriyle korunması koşulu getirilmiş olmasının altını çiziyoruz.

"Yasa önünde eşit" olan herkesin "herhangi bir ayrımcılık olmadan yasanın eşit koruması altında" bulunduğu (madde 5.9) vargısının yer aldığı AGİT İnsani Boyut Konferansı Kopenhag Belgesinde (5 Haziran - 29 Temmuz 1990), Helsinki Sonuç Belgesinin (1975) VII. maddesindeki "ulusal azınlıklar"ın korunmasına ilişkin vargılar, geniş ve ayrıntılı olarak ele alınmaktadır.

Kopenhag Belgesinin (1990) "IV" nolu başlığı altında yer alan 30-40'ıncı maddeler, "ulusal azınlıklar"ın korunmasına ayrılmış ve burada azınlıklardan *kişilerin* olduğu kadar, azınlık *grupların* korunmasına da yer verilmiştir. Azınlıkların yazgılarının uluslararası bir sorun oluşturması nedeniyle, azınlık sorununun devletlerin içişleri olarak görülemeyeceği vurgulanmakla birlikte, "ulusal azınlığa" özel bir azınlık statüsü tanınması değil, insan haklarının ve temel özgürlüklerin eşit olarak ve ayrımcılık göstermeden korunması görüşüne yer verilmiştir.

Kopenhag Belgesinde, "ulusal azınlıklara ait kişiler[in] yasa önünde *herhangi bir ayrımcılık olmadan ve tam eşitlik içersinde* insan haklarını ve temel özgürlük-

lerini tam ve etkin bir biçimde uygulama hakkına sahip" (madde: 31) olacakları, buna karşılık, "katılımcı her devletin" "etnik ya da ulusal köken ya da dinsel ayrımcılık yapmayacağı" yer almakta; Birleşmiş Milletler şartına uygun olarak, azınlık hakkının, "*devletlerin toprak bütünlüğü ilkesine karşıt herhangi bir eyleme kalkışma ya da herhangi bir etkinliğe angaje olma hakkı*"nı tanımak anlamında yorumlanamayacağı (madde: 37) koşulu yer almaktadır.

Aynı belgede, "Katılan devletlerin, totalitarizmi, ırksal ve etnik nefreti, antisemitizmi, yabancı düşmanlığını ve (...) ayrımcılığı ve (...) dinsel ve ideolojik nedenlerle yapılan her türlü zulmü açıkça ve ikircilliğe düşmeden mahkum ederler." (madde: 40) vargısına yer verilmiştir.

Kopenhag Belgesinde sıralanan kriterler (ölçütler) açısından bakıldığında, Baskın Oran tarafından yazılan Başbakanlık "Azınlık Raporu", etnik köken, dil ve din bakımından sayıca ya da nüfus olarak çoğunlukta olanlara göre azınlıkta kalanların, sayısal ya da nüfus olarak azınlıkta olduğunu kabul etmek, ama azınlık olduğu kabul edilen topluluklara azınlık statüsü tanımamak, yalnızca "bütün yurttaşlara eşit muamele yapmak", bu raporun özsel içeriğini oluşturmaktadır. Azınlık statüsü verilmeyecek topluluklara, "ulusal azınlık" anlamında "azınlık" adının verilmek istenmesi ise, bir çelişkidir. İkincisi, azınlıklarla ilgili sözleşmelerde özellikle vurgulanan ve "azınlık" tanımlama ve statüsünün "devletin toprak bütünlüğü" ilkesine karşıt olmaması, Raporda sessiz geçiştirilmekte, AB tarafından dayatılan "azınlık" modellerinin devletin toprak bütünlüğünü

tehdit ettiğini söyleyenlerin ağzı ve kalemi "irtica" bandıyla kapatılmaya çalışılmaktadır.

"Azınlık Raporu"nda, bu raporu hazırlayanların farkına varmadan, "azınlıkların dolaylı korunması"nı savundukları açıktır. Çünkü, Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Bildirgesini (1948) onaylamış bulunan Türkiye, "Herkes, ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasal görüş (...) gibi herhangi bir ayrım gözetilmeksizin" "bildirgede belirlenen tüm hak ve özgürlüklere sahiptir." (madde: 2) ve "Herkes yasa önünde eşittir ve ayrım gözetilmeksizin yasa tarafından eşit korunmaya hakkı vardır. Herkes, bu Bildirgeye aykırı herhangi bir ayrımcılığa ve ayrımcılık kışkırtıcılığına karşı eşit korunma hakkına sahiptir." (madde: 7) ifadeleriyle "azınlıkların dolaylı korunması"nın esas alındığı anlaşılır bir şeydir.

Ne var ki, bu haklar, belirli dönemlerde, tam olarak uygulanmamıştır. Bugün de tam olarak uygulanmadığı bir gerçektir. Evrensel Bildirgeye aykırı olarak ayrımcılık ve ayrımcılık kışkırtıcılığının, etnik kinin, ideolojik nedenlerle zulmün, devlet eliyle, devletin içinden yapıldığı gerçeği de gözardı edilmemek gerekir. Sorun, laik, ilerici, demokrat ve devrimcilerin, ideolojik nedenlerle (örneğin "komünist" olarak), etnik nedenlerle (örneğin "Kürt" olarak), mezhepsel nedenlerle (örneğin "alevi" olarak) işkenceden darağacına, devlet eliyle ve devlet içinde oluşturulan ve korunan özel savaş yöntemleriyle ülke, etnik, dinsel, mezhepsel ayrımcılığın kıskacına sürüklenmiş, yüzyıllardır birbirleriyle dostluk ve kardeşlik içinde yaşayanlar, birbirlerine düşmanlaştırılmaya çalışılmıştır. "Vatan kurtarıcıları",

"vatan hainlerini" darağacına çekerken, NATO'nun ve ülkeyi sömürgeleştirmeyi ve köleleştirmeyi amaç edinen NATO'nun ve ABD'nin güdümünde vatana ihanet ettiler, bu güzel yurdu, içten parçaladılar, şimdi topraklarını parçalayarak bölmek için "azınlık" sorununu gündemimize oturtuyorlar.

9
AVRUPA BİRLİĞİ AZINLIK KRİTERLERİ VE TÜRKİYE'YE YANSITILMASI

Başbakanlık Azınlık Raporunda, "*Avrupa Birliğinin, Türkiye'den, farklı kültürel gruplara azınlık statüsü ve hakları tanınması yolunda bir talebi kesinlikle yoktur*. Yalnızca, kültürel bakımdan farklı bütün yurttaşlara eşit muamele yapılmasını istemektedir. Bu nokta çok iyi anlaşılmak zorundadır." görüşlerine yer verilmiştir.

Avrupa Birliğinin üyelik statüsü için koyduğu ve dönem başkanlarının konuşma ve eğilimleriyle açıkladığı "azınlık"ların tanınması ve azınlık olarak korunması koşullarını, "Mustafa Kemal devrimlerinin ikinci aşaması" olarak niteleyecek denli ulusal bilinç körlüğüyle malul olan raporda, bir yandan etnik, dinsel, dil-

sel azınlıkların tanınması devrimin ve demokrasinin göstergesi olarak nitelenmekte, öte yandan Avrupa Birliğinin, Türkiye'den "farklı kültürel gruplara azınlık statüsü ve hakları tanınması yolundabir talebi olmadığı" gibi çelişik anlatımlara yer verilmektedir. Ulusal bilinç körlüğü bununla sınırlı değildir.

Çünkü, Türkiye'de *Etnik Gruplar* adıyla yayınlanan Peter Alferd Andrews'in kitabında, Türkiye'de 50'ye yakın etnik grup sayılmakta, ama Avrupa Birliği, azınlık olarak yalnızca Kürtleri konu edinmektedir.

Avrupa Birliğinin son "İlerleme Raporu"nda, azınlıklara "aleviler"in alınmış olması, alevilerin tepkisine neden olmuş, Hacı Bektaş Veli Kültür ve Tanıtma Derneği Genel Başkanı ve Alevi-Bektaşi Dernekleri Federasyonu Genel Sekreteri Atilla Erdem, bunun "Batılı ülkelerin bir oyunu" olduğunu belirterek, AB ilerleme Raporu'nda yer alan "azınlık" ifadesinin "ucu açık, sonu öngörülmeyen sakıncalar" içerdiğini vurgulamış, azınık statüsünün Cumhuriyetin korunması ve kullanılması ilkesiyle bağdaşmayacağının altını çizmişti. Bunu, Avrupa Alevi Birlikleri Konfederasyonu Genel Başkanı Turgut Öker, "Alevilerin Türkiye Cumhuriyeti yurttaşı olmaktan başka bir talepleri olmadığını" vurgulayarak yineleyecekti.

Avrupa Birliğinin genel olarak Türkiye'deki azınlıkları değil,Öcalan'ın "tarihteki direniş geleneğinden" yararlanmak istediği ve 1974-1980 arasında laik oldukları için sol partilere oy veren ve bu nedenle de yoğun oldukları illerde "solcu" olarak katledilen alevileri, ve 1984'te sınır karakollarımıza saldırarak savaş başlatmış olan, yani bir yanıyla ayaklanma durumunda olan

Kürtleri, Avrupa Birliğinin azınlık sorununun temel öznesi yapmış olmasını, salt bir "azınlık" sorunuyla sınırlamak doğru bir değerlendirme olamaz. Özellikle de, "azınlık" sorununun arkasında örtük kalan ve otuzbin insanımızın yaşamını yitirdiği, sorularla ve savaşlarla yirmi yıldır içiçe yaşadığımız bir dönemde.

Bunu, Avrupa Birliğinin, Türkiye'ye, üyelik için başvurduğu tarihten nice sonra, karşısına koşul olarak koyduğu "azınlık" dayatmasından çıkarsamak olanaklıdır. Şöyle:

1 Ocak 1958'de kurulan Avrupa Ekonomik Topluluğuna (AET), Türkiye, 31 Temmuz 1959'da ortaklık için başvurmuş ve ortaklığı 1 Aralık 1964'te yürürlüğe girmişti. 1 Kasım 1962'de AET ile ortaklık andlaşması yürürlüğe giren Yunanistan 1 Ocak 1981'de Topluluğun tam üyesi olmuş, Türkiye AT'ye tam üyelik için 1987'de başvurmuştu.

Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra, 1993'te gerçekleştirilen Kopenhag zirvesinde, Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinin AB'ye üye olabilecekleri kararlaştırılmış ve üyelik için yeni kriterler (Kopenhag Kriterleri) belirlenmişti. "Azınlıklara saygı ve azınkların korunması"nı da içeren 1993 Kopenhang Kriterleri, üyelik başvurularının kabul edileceğine karar verilen Orta ve Doğu Avrupa ülkeleri için konan kriterlerdi; bu kriterlerin, 1987'de tam üyelik başvurusunda bulunan Türkiye'nin üyeliği için de zorunlu olduğu ise, ancak Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinin adaylıklarının kabul edildiği, Türkiye'nin ise adaylığa "ehil olduğunun" belirtildiği Lüksemburg zirvesinde açıklanacaktı.

12-13 Aralık 1997'de gerçekleştirilen Lüsemburg

Zirvesinde, 1990'da üyelik başvurusunda bulunan Kıbrıs (Rum), 1994-1996 yılları arasında üyelik başvurusunda bulunan Orta ve Doğu Avrupa ülkeleri Çek Cumhuriyeti (1996), Slovakya (1995), Macaristan (1994), Polonya (1994), Slovenya (1996), Romanya (1995), Estonya (1995), tam üyelik için aday olarak belirlenirken, Orta ve Doğu Avrupa ülkeleriyle genişleme sürecine girmek için 1993'te Kopenhag'da konan siyasal kriterler (dolayısıyla "azınlıklara saygı" ve "azınlıkların korunması" kriterleri) ölçüt alınarak, Türkiye'ye "tam üyelik perspektifi ve adaylık statüsü" verilmeyecekti.

"Kopenhag Kriterleri" ise, üyelik için, "aday ülkenin, politik, ekonomik ve moneter (parasal) birlik amacına bağlılık dahil, adaylık yükümlülüklerini yüklenebilme yeteneğini önvarsayıyor"; politik amaç olarak da, aday ülkenin üyeliğinin "demokrasiyi, hukukun üstünlüğünü, insan haklarını, azınlıklara saygı ve azınlıkların korunmasını" zorunlu buluyordu (Madde: 7-A-iii).

Lüksemburg zirvesinde (1997), Türkiye'nin beklediği "adaylık statüsü ve tam üyelik perspektifini" alamamasının belirleyici gerekçesini oluşturan, "azınlıklara saygı ve azınlıkların korunması" ile, Lozan Andlaşmasında yer alan azınlıkların korunmasının değil, Avrupa Parlamentosu Başkanının sözleriyle, Kürtlere azınlık statüsü tanınmasının amaçlanmış olması, Türkiye'nin tepkisine neden olacak, Başbakan olarak Mesut Yılmaz, "Türkiye'de tek azınlık grubun, Lozan Andlaşmasında belirlenen grup" olduğunu belirterek "Avrupa Birliğinin başka kastı varsa, bunu açıklayacak kadar cesur olmaları gerektiğini" söyleyecekti. (*Cumhuriyet*,

"AB ile yol ayrımı", 15 Aralık 1997.)

Başbakan Yılmaz, Dışişleri Bakanı Cem, Kıbrıs-AB ilişkilerinden Sorumlu Devlet Bakanı Şükrü Sina Gürel ile dışişleri bürokratlarının birlikte hazırladıkları yanıtta, Hükümetin, "*Kürtlerden azınlık olarak bahseden*, (...) bildiriyi kabul etmesinin beklenmediği" de belirtilecekti. (*Cumhuriyet*, "Türkiye'nin Kartı Kıbrıs", 14 Aralık 1997.)

"Kürtlerden azınlık olarak" sözeden Lüksemburg bildirisinin kabul edilemeyeceğine ilişkin haberi, *Cumhuriyet*'in "Türkiye'nin Kartı Kıbrıs" başlığı altında vermiş olması, Türkiye'ye adaylık statüsünün tanınması ile Kıbrıs sorunu arasında bir bağ olduğunu düşündürebileceği gibi, "Kıbrıs" sorununun çözümüyle ilgili olduğunu da bize düşündürebilirdi. Bunun ise, tek bir anlamı vardı, o da, Türkiye'de Kürtler nasıl bir azınlık sayılırsa, Kıbrıs'ta da Türkler azınlık sayılabilirdi. Türkiye'de Kürtlerin azınlık statüsüne alınması, Kürtlerle ilgili beklentilerin yanısıra, Kıbrıs'ta Türklerin azınlık statüsüne alınması için, bir "emsal" olabilirdi. (Bunun, benim kişisel yorumum olduğunu ekleyeyim.)

Süddeutsche Zeitung gazetesi başyazarlarından Wolfgang Koydl (13 Ocak 1998 günlü yazısında) ise, "azınlık" önerilerinin ardındaki amacı daha da netleştirecekti: "Kürt sorunu", "artık Türkiye'nin iç sorunu değil, bir Avrupa sorunu"dur. Koydl, şöyle diyordu: "Türkiye bu sorunu Avrupa ile konuşmalı, yoksa tehlikeye yuvarlanır. O zaman Avrupa tek başına çözüm olanakları arar." (*Cumhuriyet*, 22 Ocak 1998.)

Başbakan olarak Bülent Ecevit, 2000 yılına gelindiğinde, Avrupa Birliği üyesi ülkelerin, "Bizi eskisinden

daha ağır bir baskı altında tutma planları olduğunu" ve "bu oyuna gelmeyeceğimizi" söyleyerek, "Gerekirse Avrupa'yı uyaracağız. **Toprak bütünlüğünde** hassasız. Bu anlayışımızda direneceğiz." (*Cumhuriyet*, 23 Şubat 2000) sözleriyle "azınlık" statüsü ile "toprak bütünlüğü" arasındaki bağı vurgulayacaktı.

Anımsatılması gereken şunlar da var: Azınlıklarla ilgili belgeleri imzalamayı "ilerici" bir temelde reddeden Fransa, BM'ye, "**Fransız halkının, etnik özelliklere dayanan hiçbir ayrımı kabul etmeyeceğini ve dolayısıyla her türlü azınlık kavramını reddedeceğini**" açıklamış; (İlter Türkmen'in yazısında belirtildiğine göre) İsveç, azınlıklarla ilgili sözleşmeleri henüz imzalamamıştır.

Ne gariptir ki, dünkü *Cumhuriyet*'te, okuduğumuza göre, aynı Fransa, 17 Aralıktaki Türkiye ile ilgili karar tasarısına, başka şeyler yanında, "azınlıklar konusunda yerine getirilmesi gerekenler olduğu" koşulunun konmasını istemektedir.

Yunanistan Dışişleri Bakanı Yorgo Papandreu ise, "**Azınlık konusu zaman zaman toprak talebine dönüştürülmektedir. Eğer sınırlar konusunda endişe duyulmazsa, herkese kökenleri ile hitap etmekten çekinmem. Türk olsun, Bulgar olsun, Pomak olsun, çekinmeden kökenlerini telaffuz edebilirim**." diyecektir. (*Cumhuriyet*, 28 Temmuz 1999.) Bilindiği gibi, AB üyesi Yunanistan, Lozan Andlaşmasına göre (madde: 45) yalnız müslümanları azınlık olarak tanıyor; İnsan Hakları İzleme Komitesinin1998 raporuna göre, ülkedeki Türk ve Makedon azınlığın azınlık olarak varlığını tanımayı Yunanistan reddediyor. (*Cumhuriyet*, 13 Ocak 1998.)

Arsava, Avrupa Birliği içersinde, azınlıkların tanınmasına ve korunmasına örnek olarak Finlandiya'da Çingenecenin isteklendirilmesi için önlem alınmış olmasını, Demokratik Alman Cumhuriyetinde (1974) *Sorb* ulusundan yurttaşlarının anadilleri ve kültürleri hakkının tanındığını gösteriyor. Azınlık sorununun arkasında, bölünme, ayrılma, ayrı devlet kurma kaygıları bulunmadığı durumlarda, bunun bir sorun olmayacağı, diyelim Türkiye'de Çingenelere böyle bir ayrıcalık tanınması ile Kürtlere tanınmasının aynı anlama gelemeyeceği de biliniyor.

10
ULUS OLARAK AVRUPA BİRLİĞİ ÜYELİĞİNİN ANLAMI

1921 Koçgiri isyanlarını milad (başlangıç) alarak belirtelim ki, seksen yılı aşkın Cumhuriyet döneminde, olaylar, örgütler, kişiler, politikacılar değişmiş olmakla birlikte, Kürtler içersinde, ayrılma ve ayrı devlet kurma düşüncesi isteği her zaman olmuştur. Özellikle 12 Eylül (1980) yönetimi altında, tüm ilerici, yurtsever devrimciler ağır baskılar yaşadılar. İlerici Kürtler üzerinde baskı özellikle onların Türklere kin duyacağı ölçüde arttırıldı. Baskının arkasında bu kinin yaratılması ve yaygınlaştırılması vardı. Biz hepimiz işkence gördük, ben Mamak Askeri Cezaevinde kardeşimi verdim. Ama Diyarbakır askeri cezaevinde, insanlar yalnızca,demokrat, ilerici, yurtsever oldukları için değil, özel-

likle Kürt oldukları için de insanlık açısından utanç verici baskılar yaşadılar.

12 Eylül askeri yönetimi, solu, sosyalistleri ve komünistleri, işkencede, darağacında, cezaevinde ezdiği ve yokettiği zaman, ABD başta olmak üzere NATO ülkeleri tarafından ekonomik, siyasal ve askeri açıdan desteklendi. Baskı, o denli arttı ki, Kürtler silahlanmaya, ayrı bir devlet kurmak için yeniden örgütlenmeye zorlandılar.

Benim kişisel kanım şöyle: Sol üzerinde olduğu kadar, demokrat Kürtler üzerinde, başkaldırtacak denli baskı uygulayanları güdüleyen NATO'suyla, CIA'sıyla dış güçlerdi. Bugün, o güçler, Türkiye'ye azınlık ya da federasyonu dayatanların içindedirler ya da başını çekmektedirler.

Son günlerde, "Diyarbakır Kürt Bölgesi başkenti"ni ziyaret eden Avrupa Parlamentosu İnsan Hakları Alt Komisyonu Başkanı Helene Flautre'u, Avrupa Parlamentosu Başkanı Josep Borrell izliyor.

Bu ziyaretler nedeniyle medyaya yansıyan konuşmalar, gazetelerin kendi anlayışları açısından sunuluyor. İzlediğim gazetelerde göremediğim bir haberi, TRT'den izleyen Ahmet Yıldız iletti bana. Haber Şöyle:

DİSK Genel Başkanı Süleyman Çelebi, Borrell'e, Avrupa Birliğinin ve Avrupa Parlamentosunun öne çıkardığı "azınlık hakları, kültürel haklar, siyasal haklar" yanında, "sendikal hak ve özgürlüklerin çok öne çıkarılmadığı"nı söylüyor. Hak-İş Genel Başkanı Salim Uslu, "AB'nin en heyecan veren yanı olan sosyal duyarlığını göremediklerinden" yakınıyor Borrell'e.

Kopenhag siyasal kriterleri, "demokrasi", "insan hak-

ları" ve "azınlıkların korunması" başlıkları altında konmuş olmakla birlikte, bu kriterlerin yalnızca Kürt etnisitesine odaklandığı, son olarak buna "aleviler"in "azınlık" açısından eklendiği gözönüne alınırsa, demokratikleşmenin ve insan haklarının da, etnik ve mezhep farklılığının ayrımcılığa dönüştürülmesine odaklanmış olduğu görülüyor. DİSK ve HAK-İŞ Genel Başkanlarının Avrupa Parlamentosu Başkanı Borrell'in önüne koydukları soru imi, Avrupa Birliği ve Avrupa Parlamentosunun, sendikal hak ve özgürlükler açısından "en heyecan verici yanı olan sosyal duyarlılığı"nın alt sıralara çekilmiş olmasıdır ve bu, son derece önemli bir konudur.

Demokratik sistem, feodal ekonomik düzenden kapitalist ekonomik düzene geçişle örtüşür. Bunun gibi ulusların oluşması da tarihsel olarak, sanayinin kapitalist biçim altında gelişmesiyle örtüşür. Dolayısıyla uluslaşma ve ulus olma, toplumsal anlamda, kastsal sınıflaşmadan ekonomik sınıflaşmaya geçişle gerçekleşir. Ulusu, ulus yapan temelde ekonomik birlik ve bu ekonomik birlik üzerinde oluşan siyasal birliktir. Bu nedenledir ki, demokratikleşme ile uluslaşma, birbirlerine bağlı ve bağımlı olarak oluşur ve yetkinleşirler. Demokratikleşmenin temel göstergesi, ekonomik sınıfların nitelik ve niceliğidir. Burjuva ulusun, burjuva, küçük-burjuva ve işçi sınıfından oluştuğu bilinir. Burdan iki sonuca varmak olanaklıdır: (1) demokratikleşmeyi belirleyen, modern toplumun modern sınıflar arasındaki savaşımdır. Siyasal partiler, şu ya da bu ölçüde, modern sınıfların siyasal görüşlerini temsil ederler. (2) Ulusu oluşturan öğeler, etnik, dinsel, mezhepsel yapılar değildir, ulus, bunların bileşenlerinden oluşmaz.

Etnik, dinsel, mezhepsel kimlikler, alt kimliklerdir, genellikle doğuştan edinilmiş alt kimliklerdir. Ulusun oluşmasında, tarihsel sorumluluk yüklenmiş ve ulusu oluşturma iradesinin edinilmesi bakımından gelişmiş olan bazı kavimlerin öncü rol oynamış olması, ulus olarak, o kavme ya da ırka, ya da etnisiteye, evrensel ilkeler karşısında üstünlük sağlamış olmaz.

Ulus ile ulus içersinde bulunan etnik toplulukları yanyana koymak yanlış olduğu gibi, birbirine karşı koymak da yanlıştır. Nitel olarak ulus, etnik topluluktan farklı olduğu için, ulus ile o ulus içinde yeralan etnik toplulukları yanyana ya da karşı karşıya koymak ulus kavramından yoksun olan bilisiz "bilim adamları"nın işidir.

Türk ulusu, Türkiye Cumhuriyeti sınırları içersindeki yurttaşlarının oluşturduğu bir birliktir. Ulus ne denli yeni birlik ise, "Türk Ulusu" ile ifade edilen birlik de nitel ve nicel açıdan *yeni* bir birliktir.

Türk ve Türkiye adları üzerinde spekülasyon yapmak, siyasal zaaf göstergesidir. Etnik açıdan her Türk, Türkiye Cumhuriyetinin yurttaşı olmadığı gibi, Türkiye Cumhuriyetinin yurttaşlarının tamamının da Türk etnisitesinden gelmediği biliniyor.

Türkiye Cumhuriyeti yurttaşlarının birliği olarak Türk ulusu, üyelerinin etnik kimliğini değil, ulus olarak kimliğini belirler. Bu nedenle, ulus ile herhangi bir etnik kimliği yanyana koymak, özellikle ulusun içinde ulusal azınlık olarak etnik kimliği ulus ile karşı karşıya getirmek doğru bir yaklaşım değildir.

Benim 1991'de yayınlanan *Ulus, Uluslaşma, Demokratikleşme*'den birlikte okuyalım:

Ulus, bireylerin, belirli sınıflar içersinde, boy gibi, kabile ve aşiret gibi birliğe kan bağıyla bağlı olmaktan; köleci ve feodal birliğe bedensel bağlılıktan (bağımlılıktan); tarikat, mezhep, din gibi bir birliğe inançsal bağlarla bağımlı bulunmaktan, toplumsal ölçekte kurtulmalarının, yani özgür bireyler haline gelmelerinin maddi temelini oluşturan ekonomik bütünleşme üzerinde, siyasal olarak örgütlendiği birliktir.

Bu ekonomik bütünleşme üzerinde oluşan siyasal örgütlenme, nitel olarak, önceki birliklerden farklı, yeni bir birliktir. Bireyin soyu, dini ya da tarikatı tarafından değil, bir başka deyişle, bağlı bulunduğu kabilesi, aşireti, tarikatı, mezhebi, dini tarafından değil, ya da bunları temel alan köleci ya da feodal devlet tarafından değil, yeni oluşturduğu ulus birliği tarafından ve ulus birliğini temsil eden devlet tarafından *korunduğu* (korunması gerektiği) bir örgütlenmedir (daha doğru bir anlatımla örgenlenmedir).

Soy gibi doğal ya da din ve mezhep gibi tarihsel olarak atadan aldığı ve istenciyle (iradesiyle) kendini yalıtması olanaksız farklılıkların üsüne çıkarak (bu farklılıkları, ayrılıkları geride bırakarak), bireyin, soy, dil, din ya da benzer ayrılıkları / farklılıkları gözetmeksizin / ayrım yapmaksızın, toplumsal ölçekte yaşamını sürdüreceği, varlığını koruyacağı ve geliştireceği yeni bir birliğidir.

Yeni ve modern bir birlik olan ulus birliğini, bu ulusun oluşumunda belirleyici rol oynamış olan soyu ya da kavmi koruma birliği olmadığını, bu soyun/kavmin, yeni bir birlik, ulus birliği oluştururken yalnızca biçimsel olarak değişmediğini, aynı zamanda nitel olarak, öz

olarak da değiştiğini belirtmek gerekir.

Kısaca, soy ya da ırk topluluğu, ulus birliğini oluştururken, soy ya da ırk özelliği erir. Ulus, bu özellikleri tam eritmese bile, kendi (yeni) özelliklerini üretir.

Ulus, geleneksel olarak soyu/kavmi koruyan çağdaş bir zırh değildir. Soy, yalın (yani tek) olarak da olsa, başka soylarla birlikte de olsa, ulusa dönüşürken, nitel değişikliğe uğrar. Soyun/kavmin özellikleri, salt birer özellik olarak kalır; çünkü ulusu oluşturan siyasal, yönetsel, ekonomik özellikler, artık soyun özellikleriyle belirlenemez ya da soyun kendisi bu özelliklerle belirlenemez.

Ulus siyasal bir birlik olduğu için, öğelerini/üyelerini siyasal haklar açısından koruyacaktır. Ekonomik birlik olduğu için, üyelerinin ekonomik haklarını düzenlemek ve korumakla yükümlüdür. Toplumsal birliği oluşturan özelliğiyle, yeni toplumsal yaşam biçimini, tek tek ya da gruplar olarak ya da tüm olarak sağlar ve geliştirir ya da sağlamak ve geliştirmek yükümlülüğü ile çevrilidir.

Ulus birimi içinde, bu birliğin üyeleri, toplumsal olarak ve geleceklerini kendi özgür istençleriyle (serbest iradeleriyle) belirleyecekleri yeni bir olanağa kavuşurlar. Başlangıçta bunların birçoğu henüz uç vermiş olabilir. Ama bunları geliştirmeleri ve yaşama geçirmeleri, uluslaşma düzeyine erişmeye bağlıdır.

Varlığını korumak, sürdürmek ve geliştirmek için oluşturduğu yeni birliğin önkoşulları, tarihsel açıdan ne kadar derin ise, soy bakımından kökleri de o kadar derindir. Tarihsel sarmacında biçimlenen soyun özelliklerinden (soy farklılığından kaynaklanan çelişkiler-

den, düşmanlığa varmış karşıtlıklardan) kendini arındırması da o denli çok çaba isteyecektir. (*Ulus, Uluslaşma, Demokratikleşme*, 1991 Ankara, s. 19-21.)

Avrupa Birliğinin *Türkiye'ye bakışı bir ulusa bakışı değil, etnik, dinsel ve mezhepsel toplulukların geçici bir koalisyonuna bakışı gibidir.*

Bu bakış "soyut" bir bakış da değildir. Özellikle 1974 Helsinki Sonuç Belgesiyle, Batı (doğal ki ABD'nin başını çektiği Batı), etnik, dilsel ve dinsel azınlık sorununu, ulus-devletleri çözüştürmek için bir araç olarak uygulamaya koydu. Dolayısıyla, demokratikleşmenin temel sınıfları burjuvazi, küçük-burjuvazi ve işçi sınıflarını temsil eden siyasal partileşmenin yerini, etnik, dinsel, mezhepsel partiler aldı. Bu geriye dönüşüm, modern toplumun özellikle emekçi sınıf ve katmanlarını kendi içinde bölüverdi. Özellikle emekçiler, işçiler, birlikte çalıştıkları işyerlerinde olduğu gibi, sendikalarda da, sınıfsal konumlarına göre değil, etnik, dilsel, dinsel niteliklerine göre bölündüler.

Sovyetler Birliği içten içe dağılma sürecine sokulduğu zaman ABD'den Türkiye'ye dayatılan Kürtlere ulusal özerklik verilmesi, Sovyetler Birliği dağıldıktan sonra, Avrupa Parlamentosunda, Türkiye'nin, Avrupa Birliğine alınması için "Ermeni soykırımı"nı tanıması koşulunun karara bağlanmış olması; Avrupa Topluluğuna (Birliğine) tam üyelik için 1987 yılında başvurmuş olan Türkiye'ye 1993'te konan Kopenhag kriterleri adı altında azınlıkları tanıma koşulunun dayatılması, Türkiye'de, siyasal yaşamı olduğu kadar ekonomik sınıfları, etnik, dinsel, mezhepsel konumlarına göre böldü. Bir başka deyişle ulusun temelini oluşturan kır ve

kent emekçilerini bölerek ulusu böldü.

Çok partili parlamenter sistem, dün olduğu gibi bugün de var ama, ekonomik sınıfların ve özellikle emekçilerin de temsil edildiği bir parlamento yapılanmasından, etnik, dinsel ve mezhepsel ağırlıklı kimliklerin oluşturduğu yeni ve gerici bir parlamento yapılanmasına geçildiği de bir gerçek. Bu dinsel/mezhepsel yapılanma siyasal erkten devlet bürokrasisine yayıldı ve egemen duruma geldi. Demokratikleşmenin temel devindiricisi işçi sınıfı, köylülük, tüm emekçiler, demokratikleşmenin değil, tarikat ve cemaatlerin bağımlı üyeleri haline geldi ve geliyor.

"Azınlık" istemleri, dayatmaları, ne denli gerici ise, ülke o denli gericiliğin karanlığına çekiliyor. Bugünün azınlık hakları, yarının federasyonuna ve yarının federasyonu, yeni devletlere ayrışmaya giden yolun ilk durağıdır. Cumhurbaşkanı Sayın Sezer'in altını çizdiği gibi, Avrupa Birliğinin üyesi olacaksak, onurlu bir üyesi olalım. Salya, sümük, yalvar-yakar üyesi olunacaksa, biz o üyeliği kabul etmeyeceğiz. Üyeliği, ülkemizi bölüp pazarlayacak gizli amaçları için bir araç olarak kullanacaksa Avrupa Birliği, biz o üyeliği kendisine iade edeceğiz. Avrupa Birliğine girmek için ulusun özünden koparılarak satılan topraklarımız dahil her şeyi geri alacağız. İşçi sınıfını olduğu kadar köylüsünü binbir oyunla yok eden karar ve yasaların yerine, bu ulus, laik, özgür, demokrat ve devrimci yasalar geçirecektir.

Avrupa Birliği, Türkiye'nin toprak bütünlüğüyle olduğu kadar, ulusun ulus olarak kimliğiyle, kapalı ya da açık biçimde oynamaktan kaçınmalıdır. Gerçekten

ve içtenlikle insan haklarınının savunucuları iseler, insan haklarını kendi siyasi amaçlarının aleti yapmaktan vazgeçmelidirler.

10 Aralık 2004, Ankara

AZINLIKLAR SORUNU

BAŞBAKANLIK İNSAN HAKLARI DANIŞMA KURULU
"AZINLIK RAPORU"NUN ELEŞTİRİSİ

Sevr "Sendromu", "Paranoya" ve "İrtica"
ABD Yönetimi ve "Ulusal Azınlık" Sorunu
Lozan ve Azınlıklar
Osmanlı "Millet" Modeli ve Azınlıklar Sorunu
Lozan Andlaşması, Anadil ve Dil Yasağı
Milletler Cemiyeti ve Azınlık Sorunları
Azınlık Sorunu ve Devletlerin Toprak Bütünlüğü
Azınlık Kavramı, Sorunlar, Uygulamalar
Avrupa Birliği, Azınlık Kriterleri ve Türkiye'ye Yansıtılması
Ulus Olarak Avrupa Birliği Üyeliğinin Anlamı

ISBN 975-351-022-5

